

67-40
7-82

**ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИНИНГ
КОНСТИТУЦИЯВИЙ
ҚУҚУҚИ**

67.40
У-32

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚИ

фанига схемали ўқув-методик қўлланма

БИБЛИОТЕКА
Бух. ТИП и ЛП
№ 4/2736

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 2001

Муаллифлар гуруҳи:

- А. Азизхужаев* — юридик фанлар доктори, профессор
О. Хусанов — юридик фанлар доктори, профессор
Х. Азизов — юридик фанлар номзоди, доцент
А. Шукуруллаев, А. Рахимов, Р. Исаев

Масъул муҳаррир:

- А. Азизхужаев* — юридик фанлар доктори, профессор

СУЗ БОШИ

Мустақил Ўзбекистон Республикаси ўз халқи танлаб олган йўл эркин бозор иқтисодиётига асосланган демократик ҳуқуқий давлат қуриш ва адолатли фуқаролик жамияти барпо этишни ўз олдига мақсад қилиб қўйди.

Шу асосда 1992 йил 8 декабрда Ўзбекистон ўзининг мустақил Конституцияси — Асосий Қонунини қабул қилди. Конституция ўз моҳиятига кўра жамиятдаги барча муносабатларнинг ҳуқуқий асосини белгилаб беради. Конституция инсонларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя этишда асосий мезондир. Шунинг учун ҳар бир фуқаронинг Конституцияни ўрганиши унинг вазифасидир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 4 январда «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида»ги фармойиши қабул қилинди. Ушбу фармойишнинг мақсади: Ҳаёти-мизнинг асосий қонуни бўлмиш Ўзбекистон Конституциясининг жамиятдаги ўрни ва аҳамиятини, маъно-мазмунини ва моҳиятини ўрганиш, ёш авлоднинг ҳуқуқий онги, тафаккури ва маданиятини тарбиялаш ҳамда юксалтириш, шунингдек Конституцияни билиш, унинг мазмун моҳиятини тарғиб ва ташвиқ қилишдан иборат, ана шу фармойиш кўрсатмасидан келиб чиқиб ушбу Ўзбекистон Республикаси «Конституциявий ҳуқуқ» фанига схемали ўқув методик қўлланмани Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишга қаратилган муҳим восита деб ҳисоблаш мумкин.

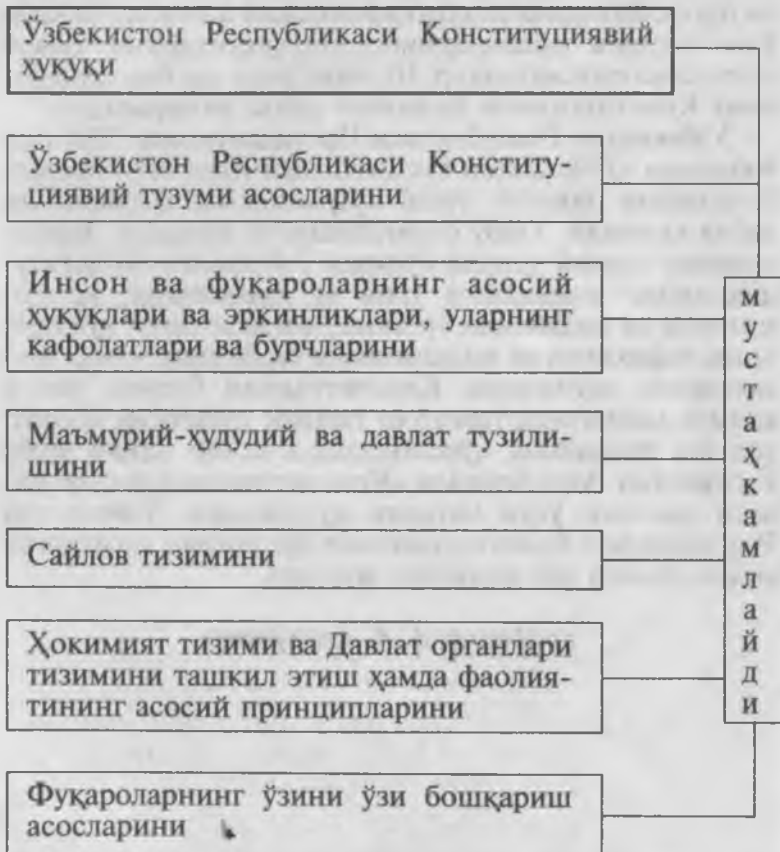
профессор А. А. Азизхўжаев

Ў б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚИ

1. 1. Конституциявий ҳуқуқ тушунчаси

Конституциявий ҳуқуқ — бу асосий ижтимоий муносабатларни тартибга соловчи ҳуқуқий нормалар йиғиндисидан иборат

1. 2. Конституциявий ҳуқуқ нормалари

Конституциявий ҳуқуқ нормалари — давлат томонидан белгиланган умуммажбурий қоидалар бўлиб, Конституциявий ҳуқуқ предмети ташкил этувчи муносабатларни тартибга солиди

Конституциявий нормалар хусусиятлари

тартибга солаётган ижтимоий муносабатларни ўзига хослигига кўра алоҳида мазмунга эга

алоҳида манбаларда белгиланганлигига кўра (Конституция, конституциявий қонунлар ва бошқа манбаларда)

унда ифода этилган қоидалар умумтартибга солиш, таъсис этиш ва вазифаларни белгилаш характериغا эга (норма принциплар, декларациялар ва бошқалар).

буйруқ, кўрсатмаларнинг таъсис тавсифига эга (ўзининг барча ҳуқуқий тизимини барпо этиш асосини белгилайди)

алоҳида амалга ошириш механизмига эга (аниқ бўлмаган ҳуқуқий муносабатлар нормаларини амалга ошириш ҳам мумкин)

субъектларнинг алоҳида таркиби, конституциявий муносабат иштирокчилари (халқ, давлат ва бошқалар)га эга

тузилишининг ўзига хос хусусиятларига эга (санкцияни назарда тутмаган ҳолда)

1. 3. Конституциявий ҳуқуқ нормаларининг тартибга солиш предмети

Конституциявий ҳуқуқ предмети — мазкур ҳуқуқ соҳаси билан тартибга солинадиган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солинадиган муносабатлар қуйидаги институтларни ташкил қилади

конституциявий тузум асослари

шахс ҳуқуқий ҳолати

давлат ва маъмурий ҳудудий тuzилиши

сайлов тизими

қонун чиқарувчи ҳокимият тизими

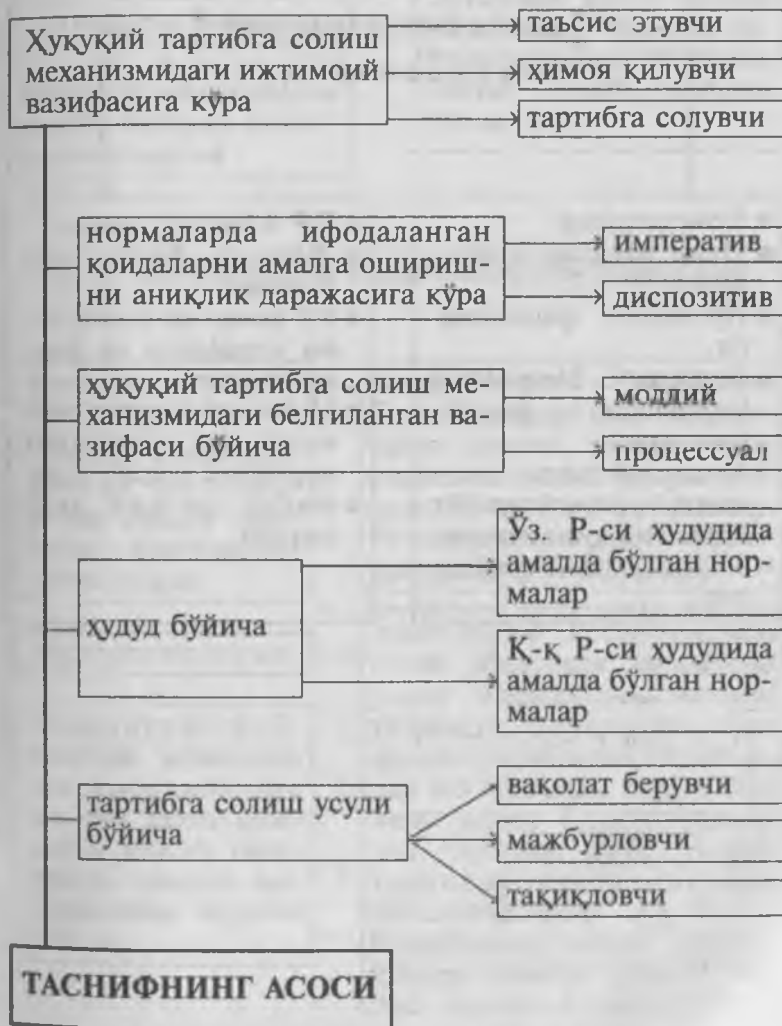
ижро этувчи ҳокимият тизими

суд ҳокимияти тизими

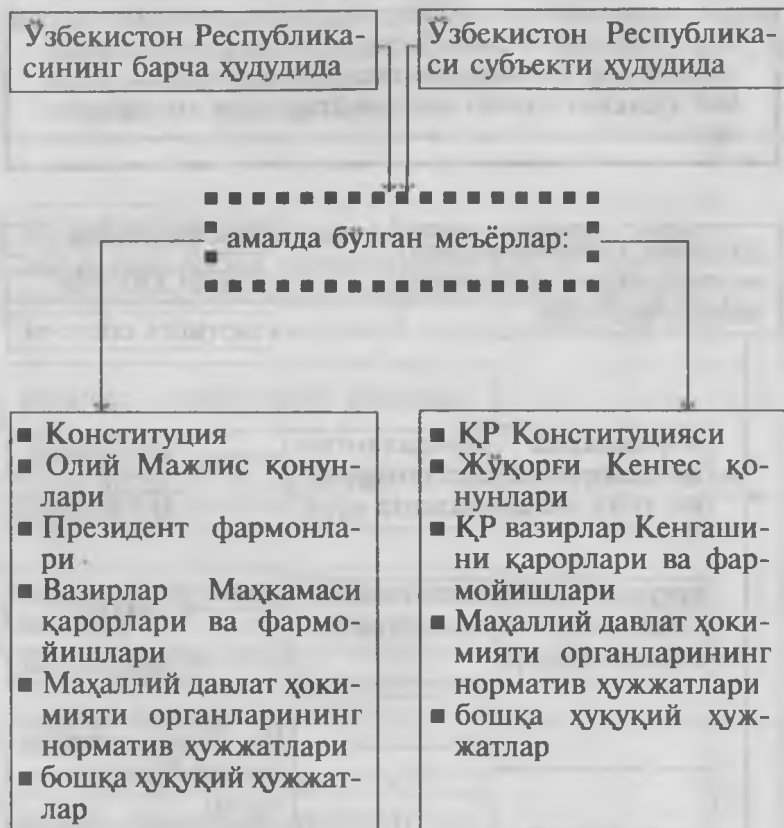
маҳаллий давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш тизими

1. 4. Конституциявий ҳуқуқий нормалар таснифи

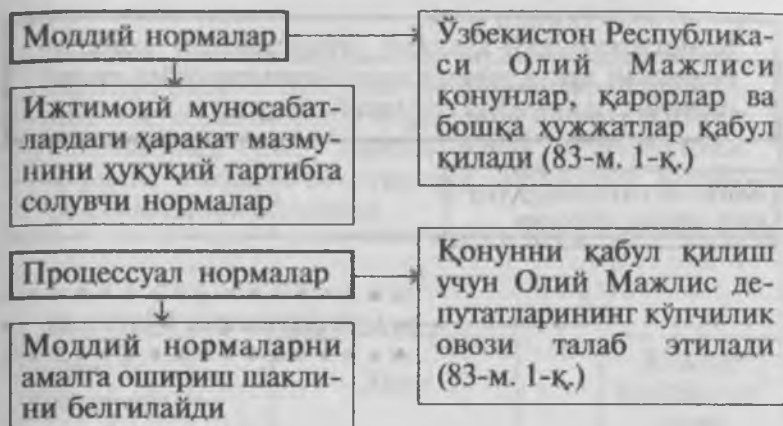
Турли конституциявий ҳуқуқ нормалари таснифи уларни ҳар томонлама таҳлил қилишга ва ўзига хос хусусиятларини аниқлаштиришга имкон яра-тади

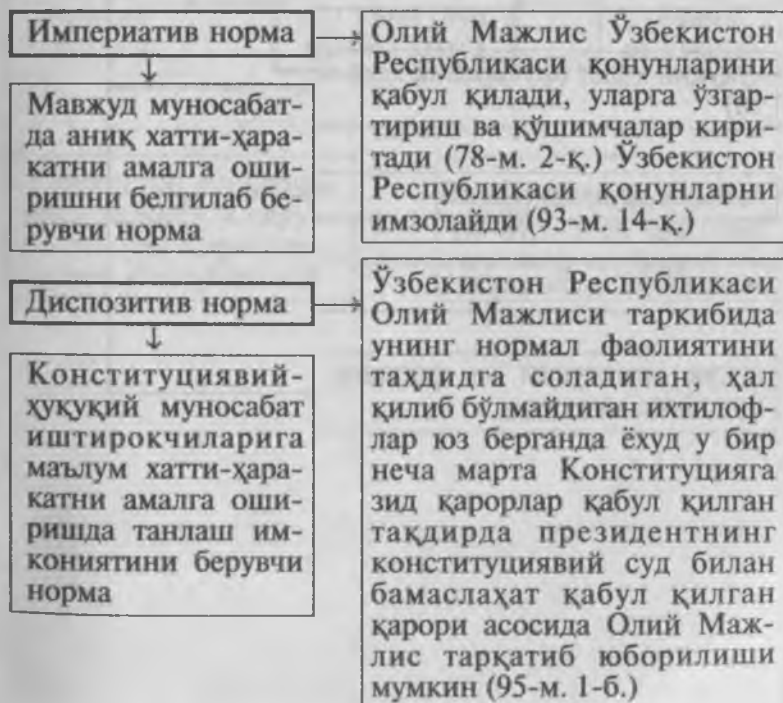
1. 5. Конституциявий ҳуқуқ нормаларининг амал қилиш ҳудуди

1. 6. Моддий ва процессуал нормалар

1. 7. Императив ва диспозитив нормалар

1. 8. Конституциявий-ҳуқуқий муносабатлар

Конституциявий-ҳуқуқий муносабатлар конституциявий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солинадиган, ижтимоий муносабатлардир

Конституциявий-ҳуқуқий муносабатлар

• • • • • куйидагиларга бўлинади • • • • •

умумий характердаги ҳуқуқий муносабатлар (норма-принциплар, норма-мақсадлар ва бошқалар)

ҳуқуқий ҳолат (фуқаролик ҳолати)

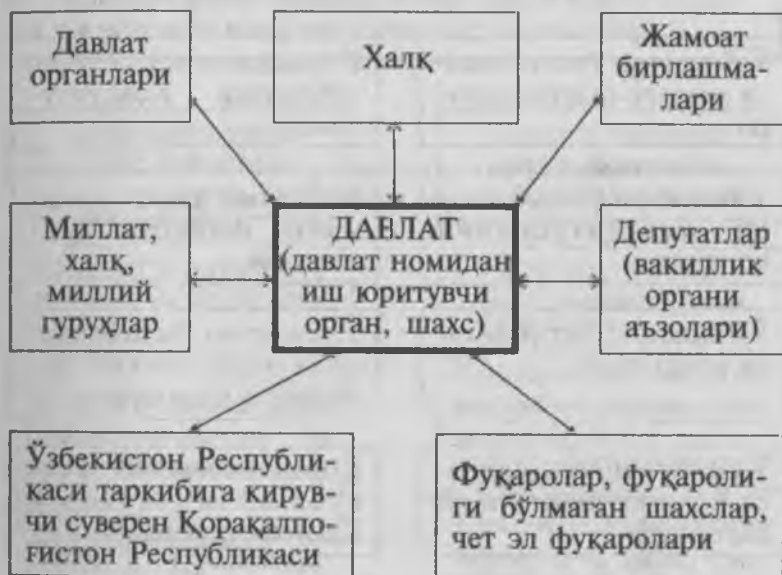
доимий ва вақтинчалик

моддий ва процессуал

ҳуқуқ ўрнатувчи ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи

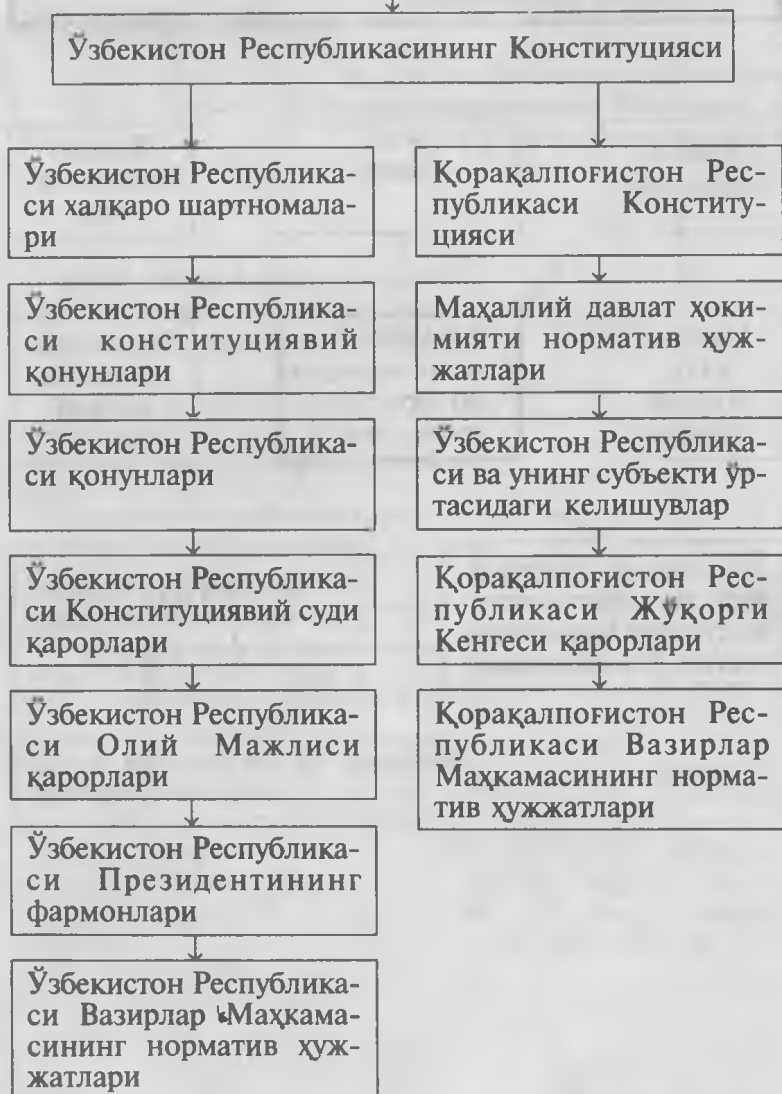
1. 9. Конституциявий ҳуқуқий муносабат субъектлари

Конституциявий-ҳуқуқий муносабат субъектлари— конституциявий ҳуқуқ нормалари билан тартибга солинадиган (ўзаро юридик ҳуқуқ ва бурчларни вужудга келтирувчи) ҳуқуқий муносабат иштирокчилари ҳисобланади

1. 10. Конституциявий ҳуқуқ манбалари

Конституциявий ҳуқуқ манбалари — бу конституциявий-ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишчи ҳуқуқ нормаларидан ташкил топган қонун ҳужжатларидир

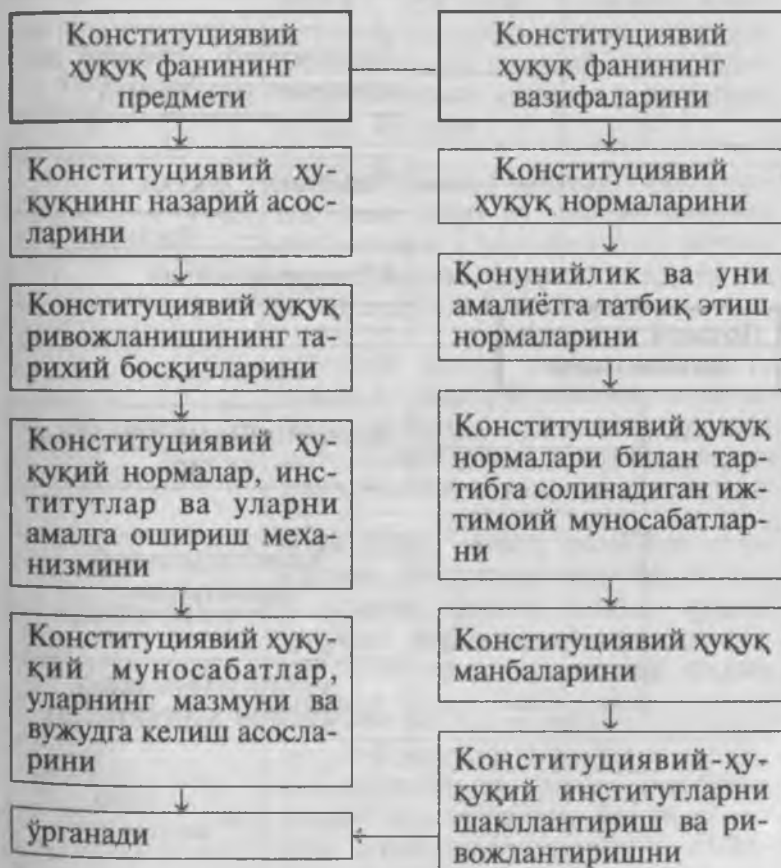

2-б ў л и м

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ ФАНИ

2. 1. Конституциявий ҳуқуқ фанининг тушунчаси ва предмети

Конституциявий ҳуқуқ фани — бу конституциявий институтлар ҳақидаги тасаввур ва билимлар, конституциявий нормалар ва улар орқали тартибга солинадиган муносабатлар ҳамда қонунчиликни ривожлантирувчи қарашлар тизимидир.

2. 2. Ўзбекистон Республикасининг конституциявий ҳуқуқи фанини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари

Биринчи навбатда, конституциявий институтларни илмий анализ қилишга эътибор бериш

Халқ ҳокимиятчилиги

Ҳокимиятнинг бўлиниши

Ўзбекистон — суверен демократик республика

Парламент ҳуқуқи

Кўппартиявийлик

Долзарб тадқиқот муаммолари

Конституцияни муҳофаза қилиш

Конституциявий жавобгарлик

илмий тушунчалар доирасини кенгайтириш

2. 3. Конституциявий ҳуқуқ фани усули

Усул деб, илмий изланишларда қўлланилувчи воситалар, қоидалар мажмуаси тушунилади

Конституциявий — ҳуқуқий нормаларни, институтларни моҳиятини объектив ўрганиш учун маълум усуллар қўлланилади

шаклий —
юримдик усул

соҳа, институтлар ва нормалар ички тузилиши нормани шаклий аниқлигини, уларни тизимлаштиришни таҳлил қилади

ҳуқуқий
таққослаш

бошқа ҳуқуқий тизимларнинг ҳуқуқий тартибга солиш механизмини ўрганиб ҳуқуқий нормаларнинг самарали моделини яратишга имкон беради

тарихий

конституциявий-ҳуқуқий нормаларни нима учун ва қандай вужудга келганлиги, ривожланганлигини таҳлил қилиб уларни моҳияти ва вазибаларини очиб беради

тизимли

ҳуқуқни ягона тизим сифатида унинг нормалари, институтлари ва бошқа ҳуқуқий ҳодисалар ўртасидаги алоқаларини ўрганиш орқали ҳуқуқ соҳасини такомиллаштиради

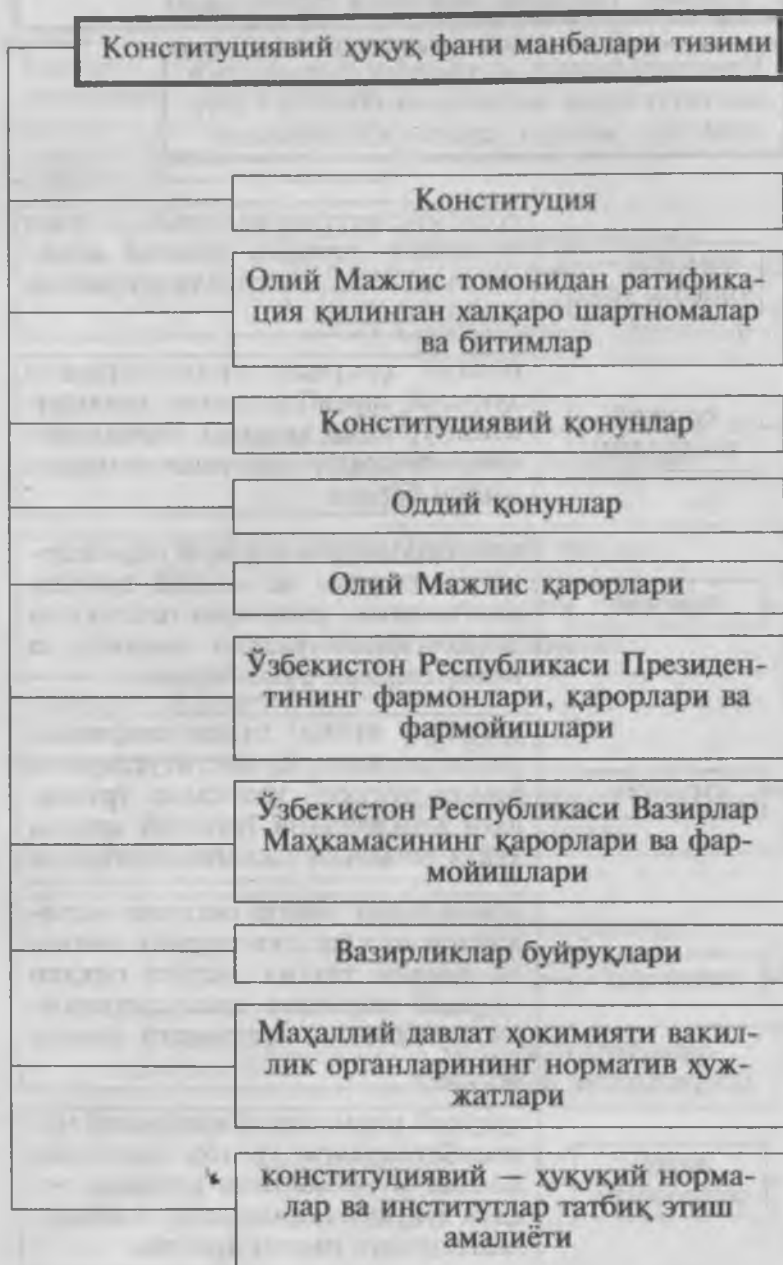
статистик

нормаларни амалга ошириш натижалари ва кўрсаткичларини йиғиш ва уларни таҳлил қилиш орқали ҳуқуқий нормалар самарадорлигини кузатишга, ўрганишга имкон яратади

аниқ-
социологик

ҳуқуқий нормаларни ижтимоий муносабатлардаги ўрнига нисбатан жамоат муносабатини ўрганиш орқали ҳуқуқий нормаларни такомиллаштиришга имкон яратади

2. 4. Конституциявий ҳуқуқ фанининг манбалари

3-б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ

3. 1. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилиниши

Ўзбекистон халқи ўз Конституциясини:

инсон ҳуқуқларига ва давлат суверените-
ти ҳоқларига содиқлигини тантанали
равишда эълон қилиб

ҳозирги ва келажак авлодлар олдидаги
юксак масъулиятини англаган ҳолда

ўзбек давлатчилиги ривожининг тарихий
тажрибасига таяниб

демократик ва ижтимоий адолатга садо-
қатини намоён қилиб

халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган
қоидалари устунилигини тан олган ҳолда

республика фуқароларининг муносиб
ҳаёт кечиришларини таъминлашга
интилиб

инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат
барпо этишни кузлаб

фуқаролар тинчлиги ва миллий
тотувлигини таъминлаш мақсадида

ўзининг мухтор вакиллари сиймосида

БИБЛИОТЕКА

Б.Х. ТИП И ЛП

№ 9/2736

қабул қилди

3. 2. 1. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг тузилиши

Конституциянинг тузилиши деб, кетма-кет мослаштириб жойлаштирилган конституциянинг ички таркибий қисмларига айтилади

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг тузилиши

Муқаддима

1-бўлим. Асосий принциплар

2-бўлим. Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари

3-бўлим. Жамият ва шахс

4-бўлим. Маъмурий-ҳудудий ва давлат тузилиши

5-бўлим. Давлат ҳокимиятини ташкил этилиши

6-бўлим. Конституцияга ўзгартириш киритиш тартиби

Бўлимлар 6 та

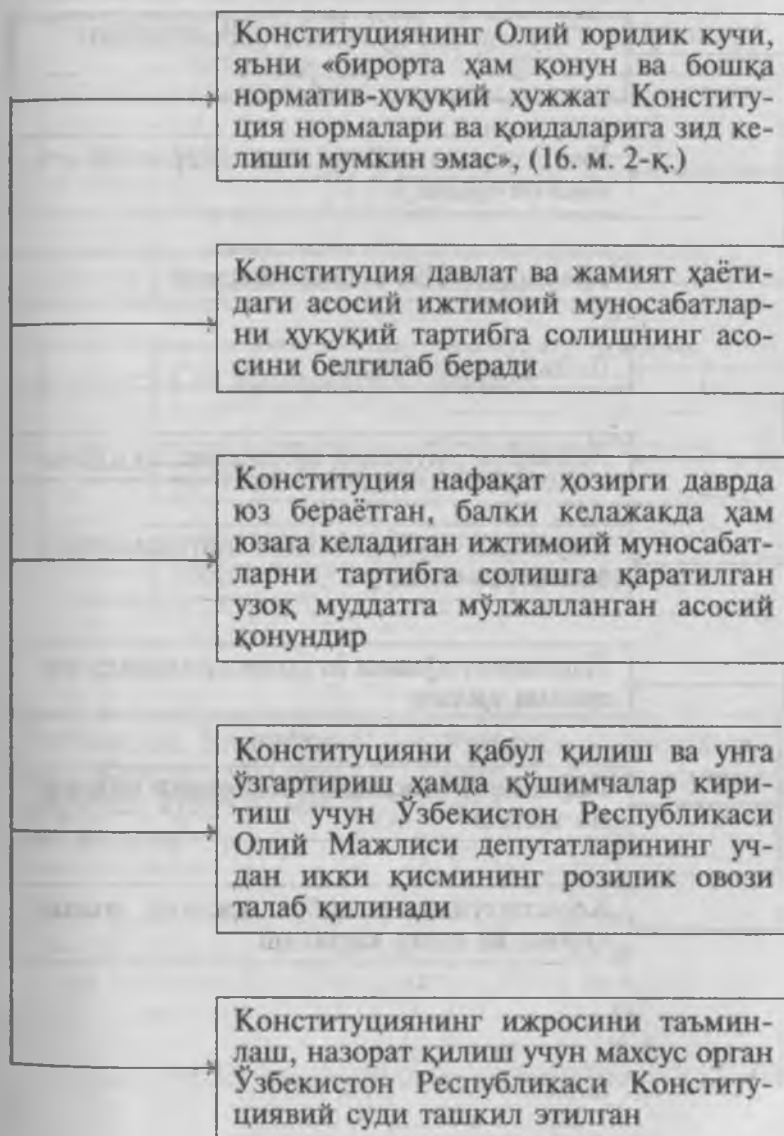
Боблар 26 та

Моддалар 128 та

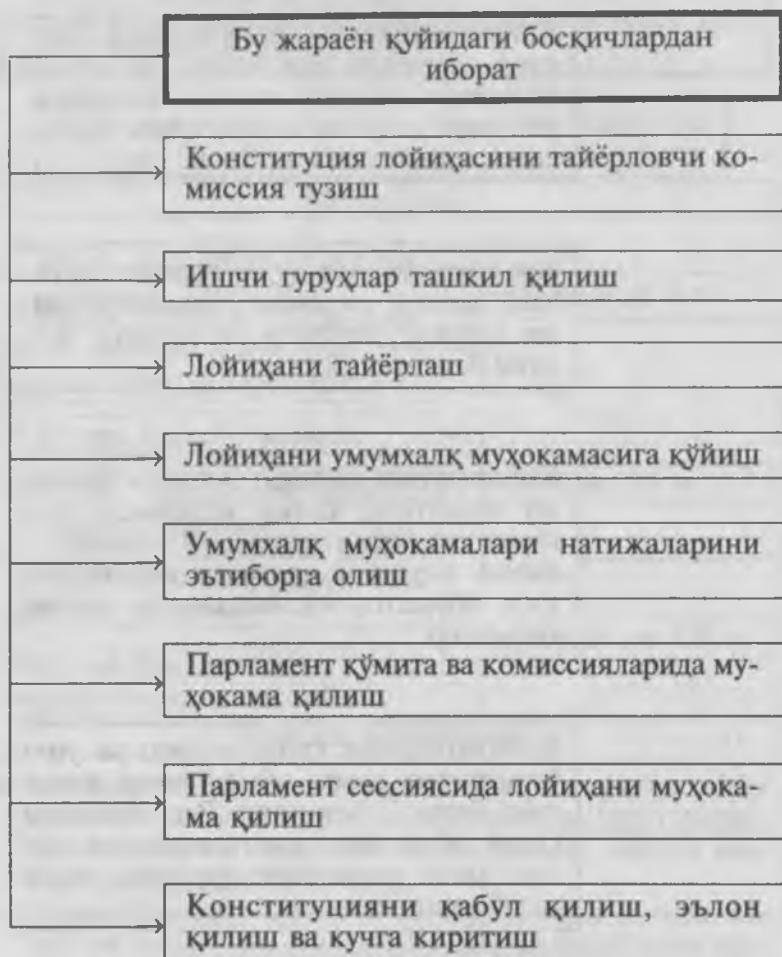
Мужассамлаштиради

- Конституциянинг муқаддимасида, Конституциянинг қабул қилинишидан мақсад, уни ишлаб чиқиш ва қабул қилишда амал қилинган ғоялар ва Республиканинг келажак мақсади белгиланган.
- Конституциянинг бўлим ва боблари алоҳида-алоҳида ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи меъёрлардан иборат. Бўлимлар йирик ижтимоий муносабатларга ва институтларни ўз таркибига олса, боблар уларнинг янада аниқроқ қисмларини тартибга солади.
- Бўлим ва бобларни аниқлашда, навбат билан белгилашда ижтимоий муносабатларни ўзаро боғлиқлиги, уларнинг турдошлиги ҳисобга олинган.
- Конституциянинг моддалари алоҳида-алоҳида ижтимоий муносабатларни тартибга солувчи қоидалардан иборат.

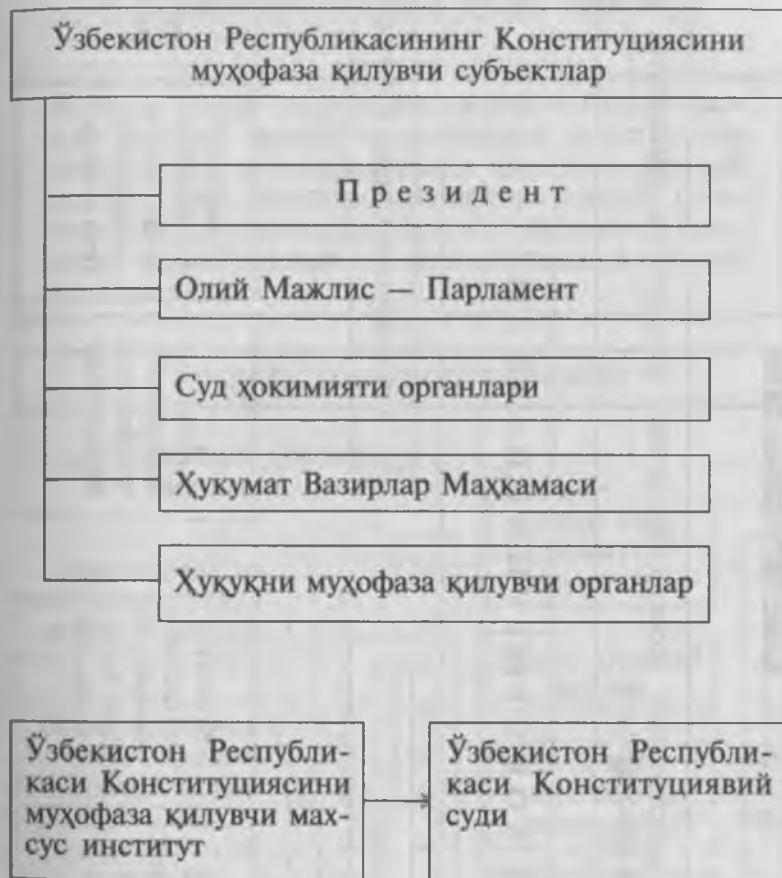
3. 2. 2. Конституциянинг — Асосий Қонун сифатида ўзига хос белгилари

3. 3. Конституцияни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш жараёни

3. 4. Ўзбекистон Республикаси Конституциясини муҳофаза қилиш

3. 5. Конституционализм

Конституционализм — конституция асосида фуқаролик жамияти ва демократик ҳуқуқий давлат қуришни назарий асосларидир

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМ

Қандай тушунилади?

Сийсй
хуқуқий
назария

Сийсй
мафкуравий
ҳаракат

Консти-
туцияда
бошқарув-
нинг чега-
раланиши

Конституция қандай бўлиши керак?

Давлат
ҳокимияти
чегарасини
белгилайди

Ҳокимият
функцияла-
рини амалга
оширишни
белгилайди

Инсон
хуқуқ ва
эркинликла-
рини ҳимоя
қилишни
таъминлай-
ди

4-б ў л и м

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ТУЗУМ

4. 1. Конституциявий тузум асослари

Конституциявий тузумнинг асоси — бу ижтимоий ҳаётнинг асосий томонларини конституция нормаларида мустаҳкамланган шахснинг ҳуқуқий ҳолати, уни давлат ҳокимиятини амалга оширишдаги иштироки, давлатнинг тузилиши ва бошқарув шакли белгиланган конституциявий ҳуқуқий ҳолатдир

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

Конституциявий тузумининг асослари

Конституция ва қонуннинг устунлиги (15-модда)

Конституцияга ўзгартириш киритиш тартибининг алоҳидалиги (127—128 моддалар)

Қ
о
и
д
л
а
р
н
и

т
а
ъ
м
и
н
л
а
й
д
и

М
у
с
т
а
х
к
а
м
л
а
й
д
и

Давлат суверенитети (суверен)

Шахс ҳуқуқий ҳолати

Халқ ҳокимиятчилиги (демократик)

Президент республикаси

Ташқи сиёсат тамойиллари

Таркибида Қорақалпоғистон Республикаси мавжуд унитар давлат

Д

А

В

Л

А

Т

4. 2. Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитети

Суверенитет — французча «souverain» сўзидан олинган бўлиб, устувор ва мустақил олий ҳокимиятни англатади

Халқ суверенитети — ҳаётнинг барча соҳаларида фуқароларнинг умумий истаklarини ифодаловчи халқнинг чексиз ҳукмдорлигидир

Халқ ҳар бир инсонни фаровон ва хавфсиз ҳаётини таъминлаш йўлида олий ҳокимият билан жамият ишларини бошқариш вазифасини давлатга топширади ва ушбу вазифаларни самарали амалга ошириш учун давлат суверенитетини таъминлайди

Миллий суверенитет

Миллий давлат ёки миллий-ҳудудий тузилма ташкил этилиши орқали

амалга оширилади

Давлат суверенитети

Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатда бошқа давлатлар билан бўлган муносабатларда мустақил равишда

Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти ваколатларини диний, жамоат, сиёсий ташкилотлардан мустақил равишда

амалга оширилади

Намоён
бўлади

4. 3. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи

Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи — байроқнинг бутун узунлиги бўйлаб ўтган тўқ мовий ранг, оқ ранг ва тўқ яшил рангли учта эңдан таркиб топган тўғри тўртбурчак шаклдаги матодир.

А)

Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи доимий равишда қуйидаги биноларда бўлади

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси биносида

Ўзбекистон Республикаси Президенти дe-вони биносида

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси биносида

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди биносида

Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти органлари биносида

Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари биносида

Б)

Давлат байроғи кўтарилиши мумкин:

Ўзбекистон Республикаси чегарасидан ташқаридаги расмий ваколатхоналар биноларида ёки халқаро ташкилотлар ёнида

қонунчиликда белгиланган ҳолатларда, денгиз кемаларида ва транспорт воситаларида

маросимларда ва бошқа тантанали, шу жумладан, оммавий тадбирларда

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи

Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари ўтказилган VII сессиясида 1991 йил 18 ноябрь куни тасдиқланган.

Давлат байроғи ва унинг рамзи бугунги Ўзбекистон сарҳадида қадимда мавжуд бўлган давлатлар билан тарихан боғлиқлигини англатади ҳамда республиканинг миллий-маданий анъаналарини ўзида мужассамлаштиради.

1. Байроқдаги мовий ранг Тириклик мазмуни акс этган осмон ва обиҳаёт рамзидир. Тимсоллар тилида бу — яхшиликни, донишмандликни, ҳалолликни, шон-шухрат ва садоқатни билдиради. Бинобарин, Амир Темури давлати байроғининг ранги ҳам мовий рангга эди.

2. Байроқдаги оқ ранг муқаддас тинчлик рамзи бўлиб, у кун чароғонлиги ва коинот ёритқичлари билан уйғунлашиб кетади. Оқ ранг поклик, беғуборлик, софликни, орзу ва ҳаёллар тозаллиги, ички гузалликка интилишнинг тимсолидир.

3. Яшил ранг — табиатнинг янгиланиш рамзи. У кўпгина халқларда навқиронлик, умид ва шодумонлик тимсоли ҳисобланади.

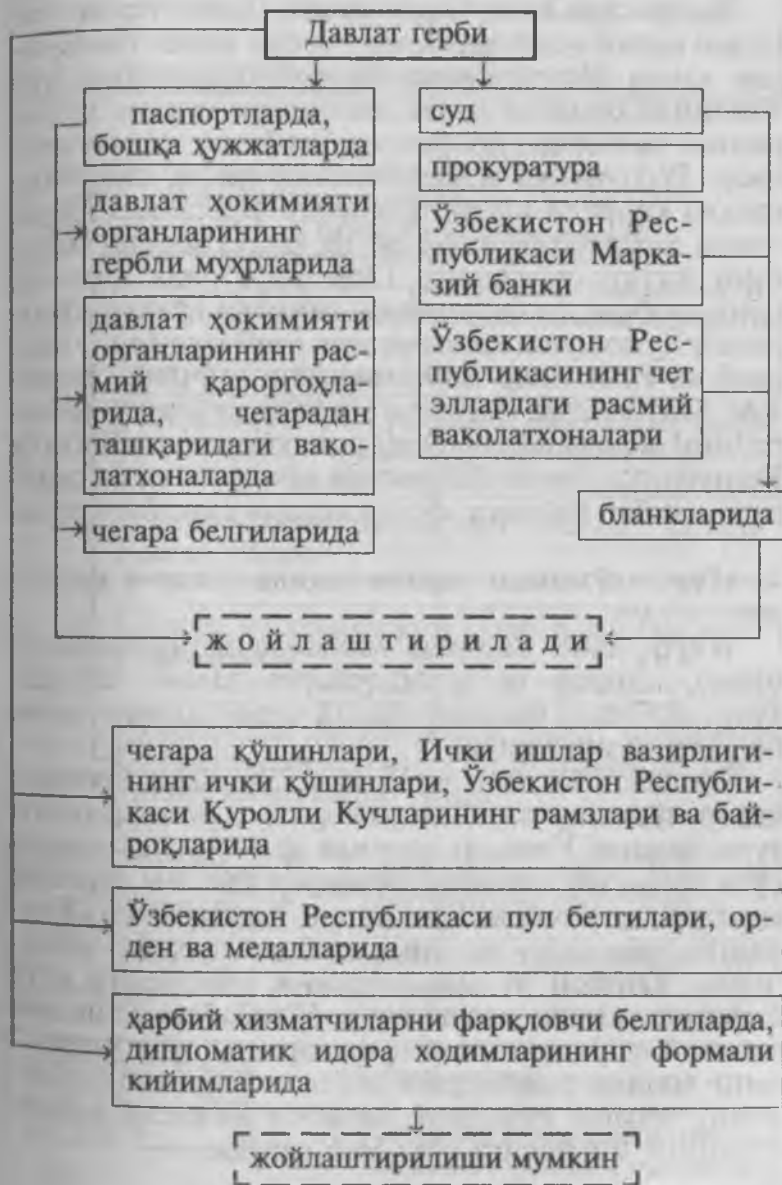
4. Қизил чизиқлар вужудимизда жўшиб оқаётган ҳаётий қудрат қон ирмоқларидир.

5. Навқирон ярим ой тасвири бизнинг тарихий анъаналаримиз билан боғлиқ. Айни пайтда, қўлга киритилган мустақиллигимиз рамзидир.

6. Юлдузлар барча халқлар учун руҳоний, илоҳий тимсол саналган. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғидаги 12 та юлдуз тасвири ҳам, тарихий анъаналаримиз, қадимги қуёш йилномамизга бевосита алоқадордир. Бизнинг ўн икки юлдузга бўлган эътиборимиз, Ўзбекистон сарҳадидаги қадимги давлатлар илмий тафаккурида «Нужум илми» тараққий этганлиги билан ҳам изоҳланади. Давлат байроғимиздаги ўн икки юлдуз тасвирини — ўзбек халқи маданиятининг қадимийлиги, унинг комилликка, ўз тупроғида саодатга интилиши рамзи сифатида тушуниш лозим.

4. 4. Ўзбекистон Республикаси Давлат герби

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби республика давлат мустақиллигининг рамзидир

Ўзбекистон Республикаси Давлат герби

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Х сессиясида 1992 йил 3 июнь куни тасдиқланган.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат герби гуллаган водий узра чарақлаб турган қуёш тасвиридан ҳамда ўнг томонида буғдой бошоқлари, сўл томонида очилган пахта чаноқлари сурати туширилган чамбардан иборатдир. Гербнинг юқори қисмида Республика жипслигининг рамзи сифатида саккиз қиррали юлдуз тасвирланган: саккиз қирра ичида жойлашган ярим ой ва юлдуз миллатимизнинг қутлуғ рамзидир. Герб марказида ҳиммат, олижаноблик ва фидоийлик тимсоли бўлган афсонавий Ҳумо қуши қанотларини ёзиб турибди. Ушбу рамз ва тимсоллар халқимизнинг тинчлик, яхшилик, бахт-саодат, фаровонлик йўлидаги орзу-умидларини ифодалайди. Гербнинг пастки қисмидаги Республика Давлат байроғини ифодаловчи уч рангдаги чамбар бандига «Ўзбекистон» сўзи битилган.

«Герб» сўзининг тарихи ҳақида қисқача маълумот.

«Герб» сўзи немисча «эрбо» сўзидан олинган бўлиб, шоҳлар ва ҳукмдорларга давлат, сарҳад, ҳудуд ва бошқа наслдан-наслга мерос қолувчи мулк белгисини англатади.

Бундан 2500 йил муқаддам. Эрондан Олтойга қадар чўзилган сарҳадларда ҳукм сурган қадимги турк ҳоқони Ўғизхон даврида ҳам туркча «тамға» сўзи айнан шу маънони билдирар эди. XII асрнинг машҳур тарихчиси Рашиддин Ҳамадоний «Танланган тарихлар» номли китобида шаҳодат беришича, Ўғизхон ўз мол-мулкини ўғилларига улус сифатида кичик давлатларга бўлиб бериб, инъом этган. Ушбу давлатлар ҳукмдорлари ҳам ўзларининг хонлик тамгаларига эга эди. Кўриниб турибдики, «тамға» сўзининг маъноси немисча «эрбо» сўзининг маъносига тўла мос келади.

4. 5. Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси

Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси Ўзбекистон Республикаси Давлат суверенитетининг рамзи бўлиб, Давлат мадҳиясига зўр эҳтиром билан қараш Ўзбекистон Республикаси ҳар бир фуқаросининг ватанпарварлик бурчидир

Давлат органлари томонидан ўтказиладиган тантанали маросимлар ва бошқа тадбирлар вақтида гимн ижро этилади

→ Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи кўтарилиши чоғида

→ Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайланганда, қасамёд қилингандан кейин

→ Олий Мажлис сессиялари очилиши ва ёпилиши чоғида

→ Давлат бошлиқларини кутиб олиш ёки кузатиш чоғида

→ Ўзбекистон Республикаси давлат байрамига бағишланган тантанали йиғилишларнинг очилиши ва ёпилиши чоғида

мадҳия давлат телерадиокомпаниялари томонидан олиб эшиттирилади

→ янги йил кечаси Тошкент вақти билан соат 24.00 да

→ умумхалқ байрамлари кунларида

мадҳияни ижро этишга йўл қўйилади

→ спорт мусобақалари ўтказилиши чоғида

→ Вазирлар Маҳкамаси ижозати билан бошқа ҳолатларда

Ўзбекистон Республикасининг
1992 йил 10 декабрдаги
Қонуни билан
т а с д и қ л а н г а н

Абдулла Орипов сўзи
Мутал Бурҳонов мусиқаси

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ
ДАВЛАТ МАДҲИЯСИ**

Серқуёш, ҳур улкам, элга бахт, нажот,
Сен ўзинг дўстларга йўлдош, меҳрибон!
Яшнагай то абад илму фан, ижод,
Шўҳратинг порласин токи бор жаҳон!

Н а қ о р а т:

Олтин бу водийлар — жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламини маҳлиё айлаган диёр!

Бағри кенг ўзбекнинг ўчмас иймони,
Эркин, ёш авлодлар сенга зўр қанот!
Истиқлол машъали, тинчлик посбони,
Ҳақсевар она юрт, мангу бўл обод!

Н а қ о р а т:

Олтин бу водийлар — жон Ўзбекистон,
Аждодлар мардона руҳи сенга ёр!
Улуғ халқ қудрати жўш урган замон,
Оламини маҳлиё айлаган диёр!

5-б ў л и м

ХАЛҚ ҲОКИМИЯТЧИЛИГИ

5. 1. Халқ ҳокимиятининг конституциявий асослари

Халқ ҳокимиятчилиги — халқнинг бевосита ёки сайлаб қўйилган органлар орқали давлат ҳокимиятини амалга оширишидир

Ўзбекистон халқини миллатидан қатъиназар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади

Халқ ҳокимиятининг шакллари

БЕВОСИТА

РЕФЕРЕНДУМ

Фуқаролар йиғини,
йиғилиши

САЙЛОВЛАР

Орқали амалга оши-
ради

Халқ давлат ҳокимия-
тининг бирдан-бир
манбаидир (ЎЗР
Конституциясининг
7-моддаси)

ВАКИЛЛИК

Давлат ҳокимияти
вакиллик органлари-
ни

ПРЕЗИДЕНТНИ

Фуқароларнинг ўзи-
ни ўзи бошқариш
органларини

САЙЛАЙДИ

5. 2. Халқ ҳокимиятчилигининг таъминланиши

Ўзбекистон халқини миллатидан қатъиназар,
Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари таш-
кил этади

Ўзбекистон Республикасида демократия (халқ
ҳокимиятчилиги) умуминсоний принципларга
асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эр-
кинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа даҳл-
сиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади

Давлат ўз фаолиятини инсон ва жамият фаровон-
лигини кўзлаб ижтимоий адолат ва қонунийлик
принциплари асосида амалга оширади

Ўзбекистон
Республикасида
давлат
ҳокимияти халқ
манфаатларини
кўзлаб ва
Ўзбекистон
Республикаси
Конституцияси
ҳамда унинг
асосида қабул
қилинган
қонунлар
ваколат берган
идоралар
томонидангина
амалга оширади

Ўзбекистон
Республикасида
ижтимоий
ҳаёт сиёсий
институтлар,
мафкуралар ва
фикрларнинг
хилма-
хиллигига
асосланади

Ўзбекистон
Республикаси
фуқаролари
касаба
уюшмаларига,
сиёсий
партияларга
ва бошқа
жамоат
бирлашмаларига
уюшиш,
оммавий
ҳаракатларда
иштирок
этиш ҳуқуқига
эгадирлар

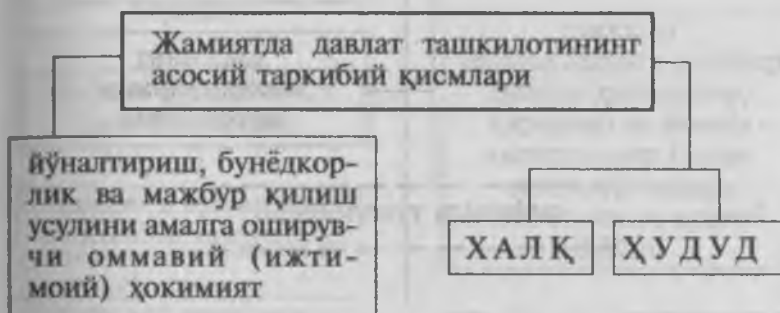
Ўзбекистон Республикасида давлат ҳокимиятининг
тизими — ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро
этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципига
асосланади

6-6 ў л и м

ДАВЛАТ

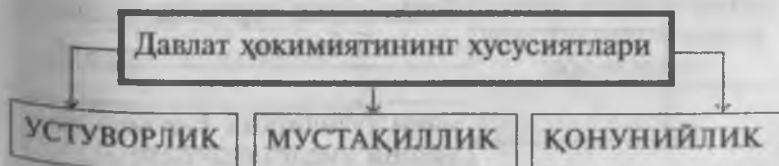
6. 1. Давлат тушунчаси, моҳияти ва таркибий қисмлари

Давлат — бу ижтимоий ҳодиса бўлиб, ижтимоий муносабатларни тартибга солишда, жамиятнинг ҳаракатланишида муҳим роль ўйновчи алоҳида бир ташкилотдир. У оммавий сиёсий ҳокимиятнинг алоҳида ташкилоти бўлиб, унинг таъсири жамиятга тарқалади ва мажбурлов чораларига асосланади

6. 2. Давлат ҳокимияти

Давлат ҳокимияти халқ ҳокимиятининг махсус қурилма — давлат орқали амалга оширилишидир. Бу ўз қарорларининг бажарилишида мажбурлаш, йўналтириш имкониятига эга бўлган жамиятдаги олий ҳокимиятдир

6. 3. Давлат ҳокимияти органлари

Ҳар қандай давлат мажмуасини ўз органлари ва муассасалари тизими орқали давлат механизмларини ташкил этади

6. 4. Ўзбекистон Республикасида инсонларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш бўйича давлатнинг конституциявий бурчлари

Давлат, унинг органлари, мансабдор шахслар — мажбурдирлар

мансабдор шахсларнинг қонунга зид ҳаракатлари натижасида етказилган зарарни ундириб беришга

уй-жой қурилишини кенгайтиришни

адолатга эришишда тенгликни таъминлаш

шахс айбланаётганда фақат қонуний воситалар орқали олинган далиллардан фойдаланиш

Ўзбекистон Республикаси фуқароларни улар жойлашган жойидан қатъиназар ҳимоялаш

жиноят туфайли етказилган зарарни қоплаш

жиноят содир этишда гумонланиб ушланган шахсга юридик ёрдам беришни таъминлаш

ҳуқуқ ва манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжатлар, қарорлар ва бошқа материаллар билан танишиб чиқиш имкониятини яратиб бериш

атроф — муҳит тўғрисидаги ахборотларни тақдим этиш

оналик ва болалик ҳамда oila ҳимоясини таъминлаш

бепоул ва умумий бошланғич, асосий умумий ва ўрта касбга доир таълим олишни таъминлаш

6. 5. Ҳокимият бўлинишининг конституциявий принциплари

Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимиятининг тизими ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципи-га асосланиши давлат ҳокимиятини ўзаро тийиш ва қарама-қарши ваколатлар механизми орқали халқ манфаатларини самарали амалга ошириш учун восита сифатида ўрнатилган

Ҳокимиятнинг бўлиниши принципи қуйи-дагиларни ўзида мужассамлаштиради

давлат органлари ва мансабдор шахсларни маълум муддатга сайлаш ёки тайинлаш

ваколатларни аниқ белгилаб қўйиш

ижро этувчи ва суд ҳокимияти органларида маълум бир лавозимни эгаллаб туриш билан биргаликда депутатлик мандатини бир йўла олиб боришга йўл қўйилмаслик

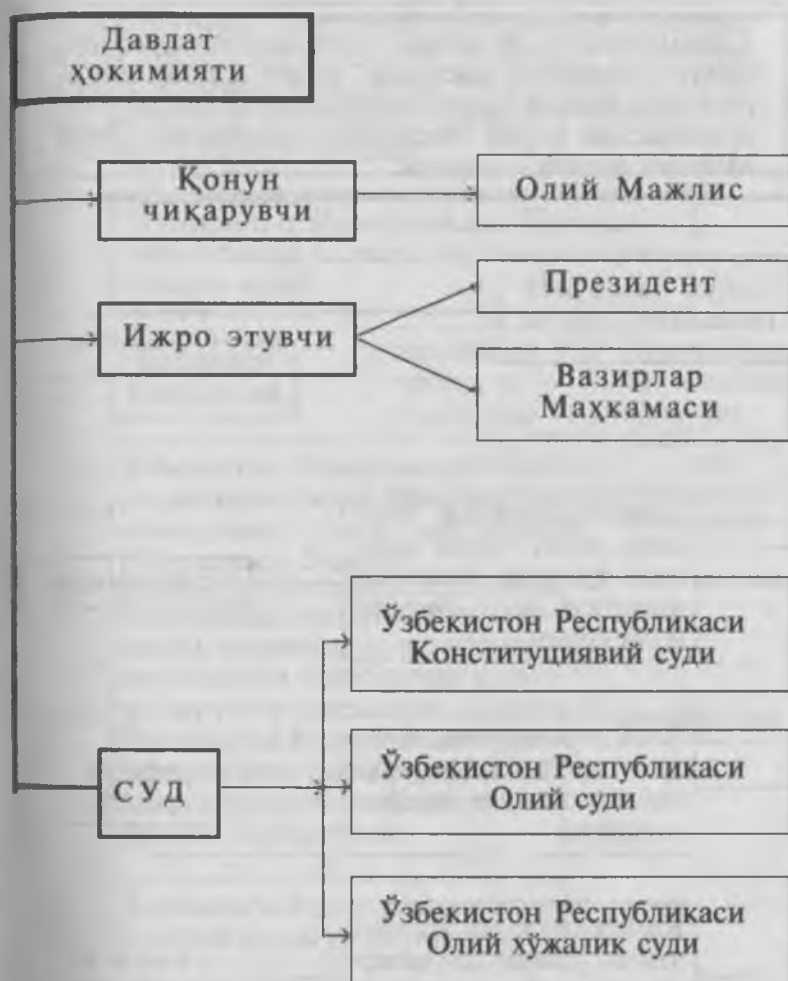
парламентнинг ижро ҳокимиятини назорат қилиши

давлат бошлиғининг қонун лойиҳаларига нисбатан «вето» ҳуқуқи

парламентни тарқатиб юбориш ҳуқуқи

суд тизимининг мустақиллиги ва бошқа ҳокимиятларни назорат қилиш

6. 6. Ўзбекистон Республикаси Олий давлат ҳокимият тизими

6. 7. Ўзбекистон Республикаси қонун чиқарувчи ҳокимияти

Ҳокимиятнинг бўлиниш принципига мувофиқ қонун чиқарувчи ҳокимият қонун ишлаб чиқариш фаолиятини амалга оширади. Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ҳокимиятни Олий Мажлис амалга оширади

Қонун чиқарувчи
(вакиллик) орган

Халқ томонидан умумий, тенг, тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан

сайланади

Халқ иродасини, алоҳида ижтимоий гуруҳлар ёки жамият манфатларини

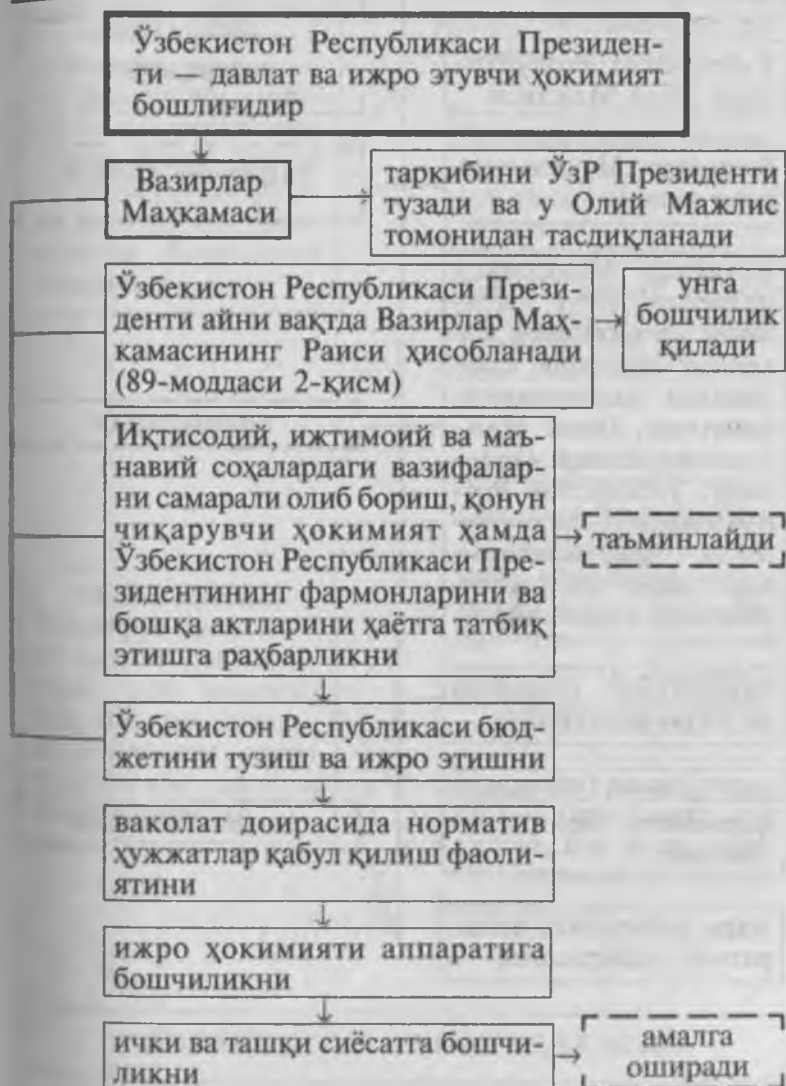
ифода
этади

Қонун чиқариш фаолиятини (яъни қонунлар ва норматив-ҳуқуқий актлар қабул қилади)

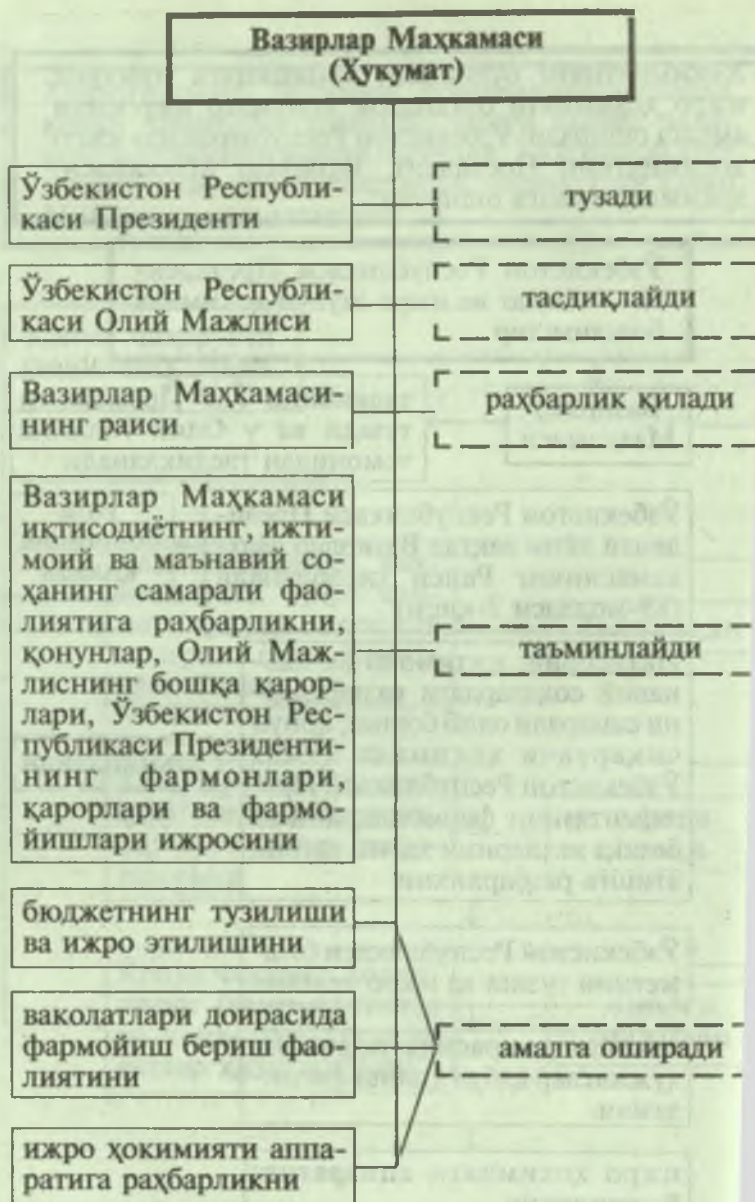
амалга
оширади

6. 8. Ўзбекистон Республикаси ижро этувчи ҳокимияти

Ҳокимиятнинг бўлиниши принципига мувофиқ ижро ҳокимияти органлари қонунлар ижросини амалга оширади. Ўзбекистон Республикасида ижро ҳокимиятини Президент, Вазирлар Маҳкамаси, ҳокимлар амалга оширади

6. 9. Ижро этувчи ҳокимиятнинг аҳамияти

6. 10. Бошқарув шакли

Бошқарув шакли бу давлат ҳокимиятини шакллантириш ва амалга ошириш усуллари

МОНАРХИЯ
бошқарув шакли — бу давлат ҳокимияти олий органининг мерос бўлиб ўтиши ва монархнинг шахси дахлсизлиги ўрнатилган бошқарув шаклидир

Мутлақ монархия — давлат бошлиғи — монарх чекланмаган ҳокимиятга эга бўлади

Конституцион монархия — монарх ҳокимияти халқ сайлаган олий давлат ҳокимияти органлари томонидан чекланиб, қирол давлат бирлиги ва қудрати рамзи бўлиб қолади

РЕСПУБЛИКА
бошқарув шакли — бу давлат ҳокимиятини халқ томонидан маълум муддатга сайланган орган томонидан амалга оширилишидир

Парламентар республикада ижро этувчи ҳокимият парламент томонидан шакллантирилади, давлат бошлиғи ижро этувчи ҳокимиятни амалга оширмайди

Президент республикаси — Президент ҳам давлат, ҳам ижро этувчи ҳокимиятга бошчилик қилади

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

6.11. Ўзбекистон Республикаси Суд ҳокимияти

Ўзбекистон Республикасида Суд ҳокимияти қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлардан, сиёсий партиялардан, бошқа жамоат бирлашмаларидан мустақил ҳолда иш юритади (106-м).

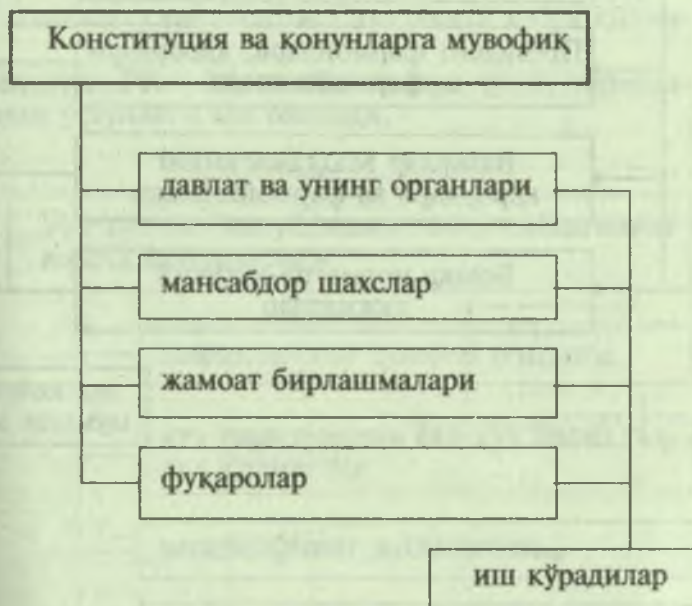

7-б ў л и м

КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУННИНГ УСТУНЛИГИ

7.1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг устуворлиги

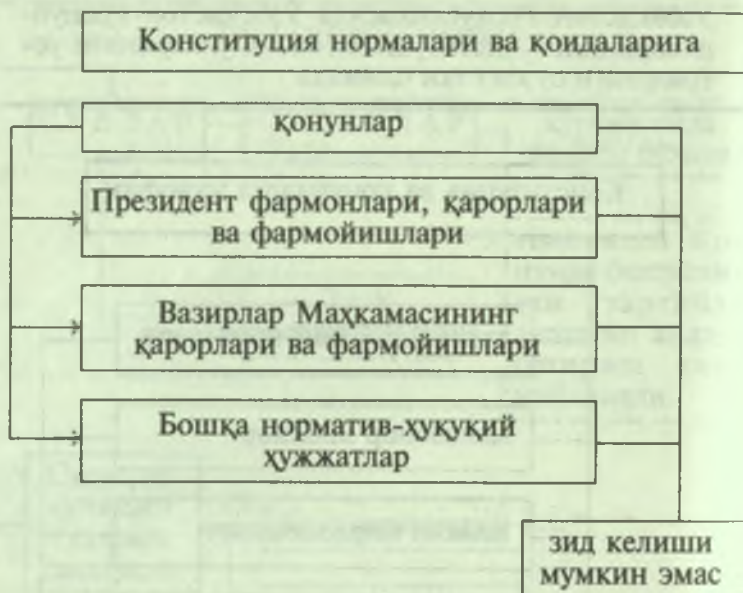
Ўзбекистон Республикасида Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларининг устуворлиги сўзсиз тан олинади

- Конституция ва қонун устувлиги демократик ҳуқуқий давлатнинг асосий принципларидан биридир. Бу принцип Ўзбекистон Республикасининг эркин бозор иқтисодиётига ўтишдаги беш принципдан биридир.

7.2. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг норма ва қоидалари

Конституциянинг бирорта қоидаси Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқ ва манфаатларига зарар етказадиган тарзда талқин этилиши мумкин эмас

8-б ў л и м

ТАШҚИ СИЁСАТ

8.1. Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқ субъекти

Ўзбекистон Республикаси халқаро муносабатларнинг тўла ҳуқуқли субъектидир (17-м.)

- Ўзбекистон Республикаси 1992 йил 2 мартда Бирлашган миллатлар ташкилотига аъзоликка қабул қилинди.
- Ўзбекистон Республикасида халқаро ҳуқуқ нормаларининг устуңлиги тан олинади.

8.2.

Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий принциплари

давлатларнинг суверен тенглиги

куч ишлатмаслик ёки куч билан таҳдид қилмаслик

чегараларнинг дахлсизлиги

низоларни тинч йўл билан ҳал этиш

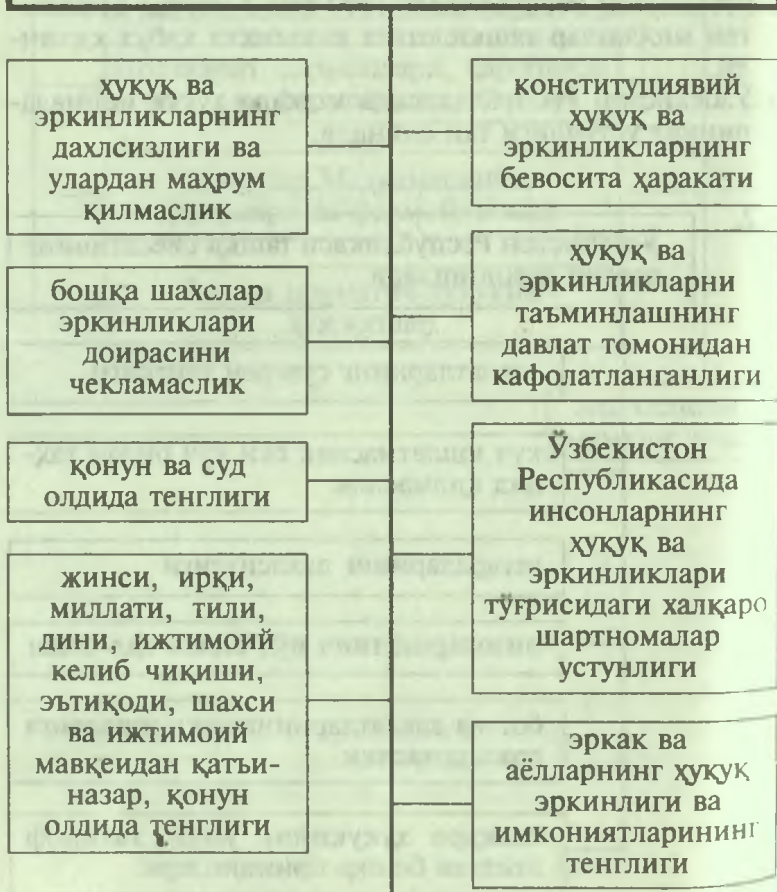
бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик

халқаро ҳуқуқнинг умум эътироф этилган бошқа принциплари

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚИЙ ҲОЛАТИ

9.1. Ўзбекистон Республикасида шахснинг ҳуқуқий ҳолатининг конституциявий асослари

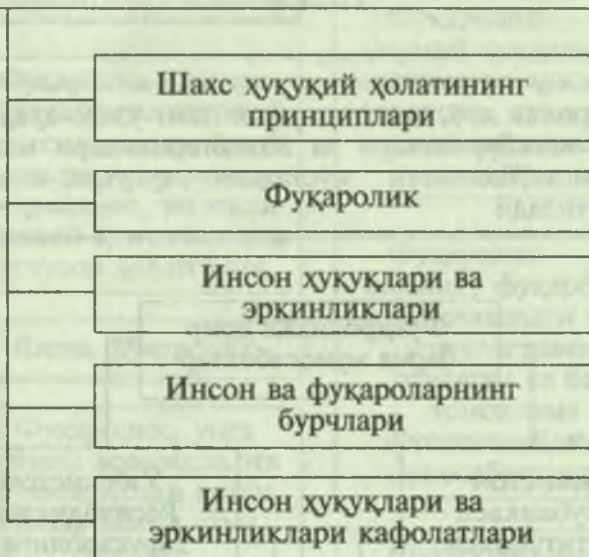
Инсон ва фуқаролар конституциявий мақоми-
нинг принциплари — бу давлатда шахс ҳуқуқий
ҳолатини белгилаб берувчи ғоялар раҳбарий қоида-
лардир

таъминланади

9.2. Шахс ҳуқуқий ҳолатининг таркиби

Шахснинг ҳуқуқий ҳолати — бу Конституцияда белгиланган инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва мажбуриятлари ҳамда уларни таъминлаш ғоялари тизимидир

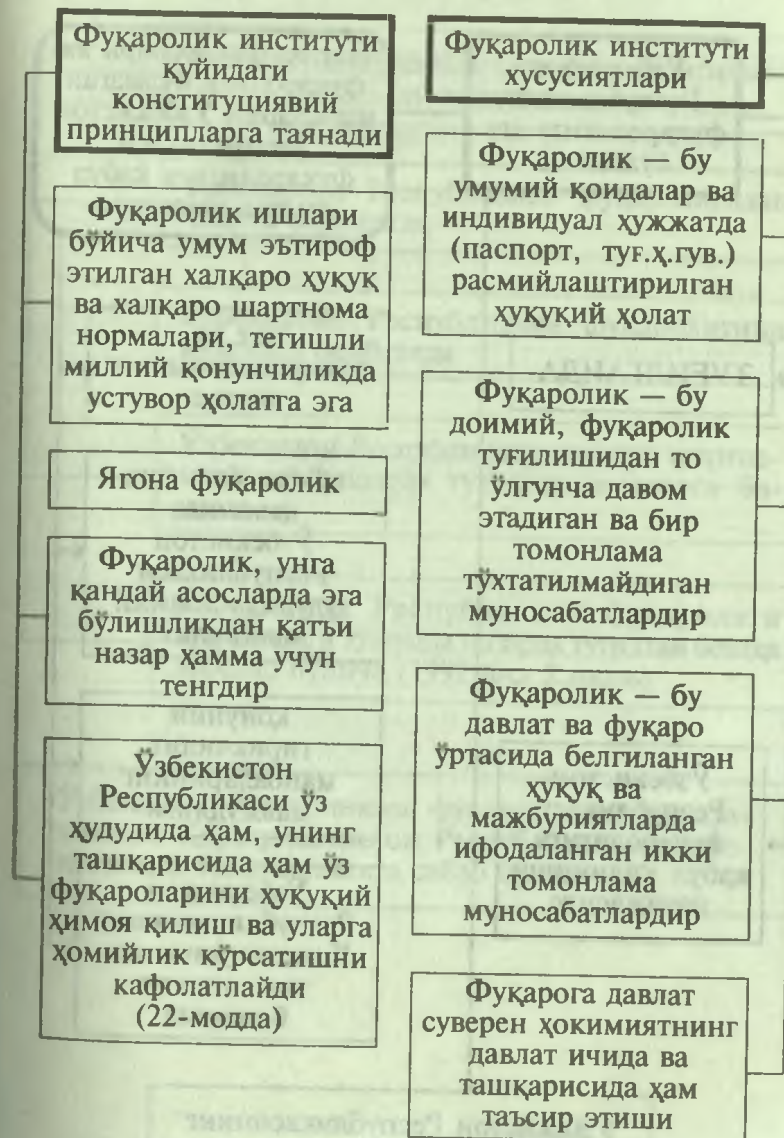
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИ

10.1. Ўзбекистон Республикасида фуқаролик институти нормаларини ҳуқуқий тартибга солиш

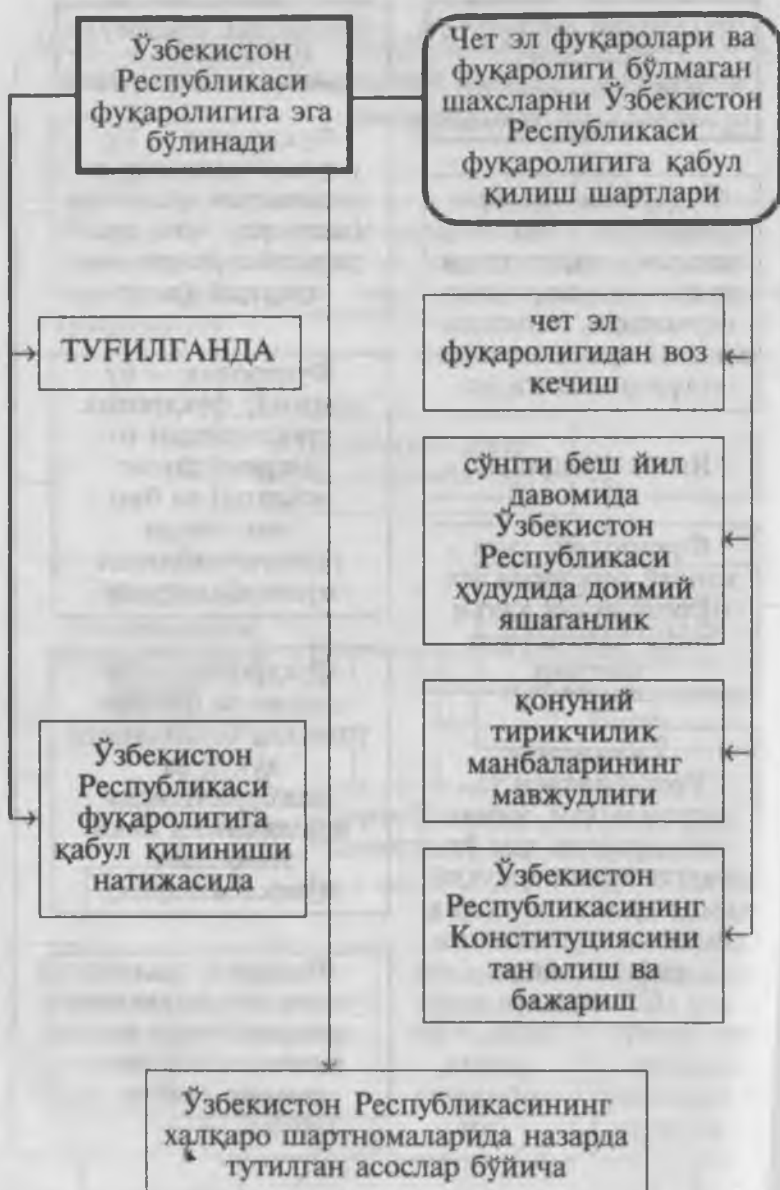
Фуқаролик деб, давлат ва шахснинг ўзаро ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарликлари мажмуини ифодаловчи мустаҳкам ҳуқуқий алоқа тушунилади

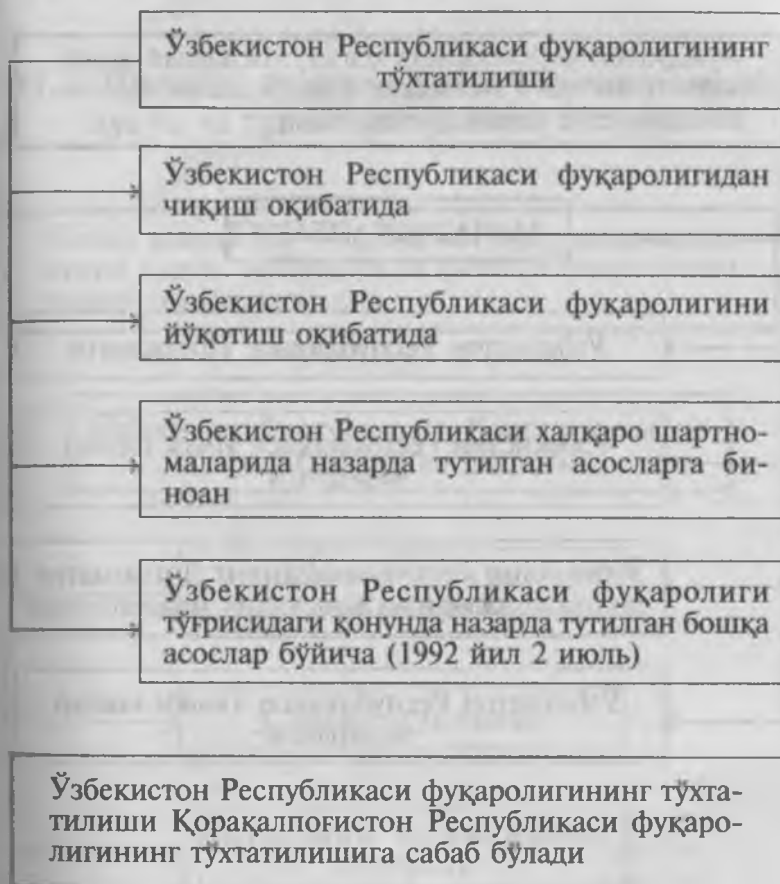
10.2. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги принциплари ва хусусиятлари

10.3. Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига эга бўлиш асослари

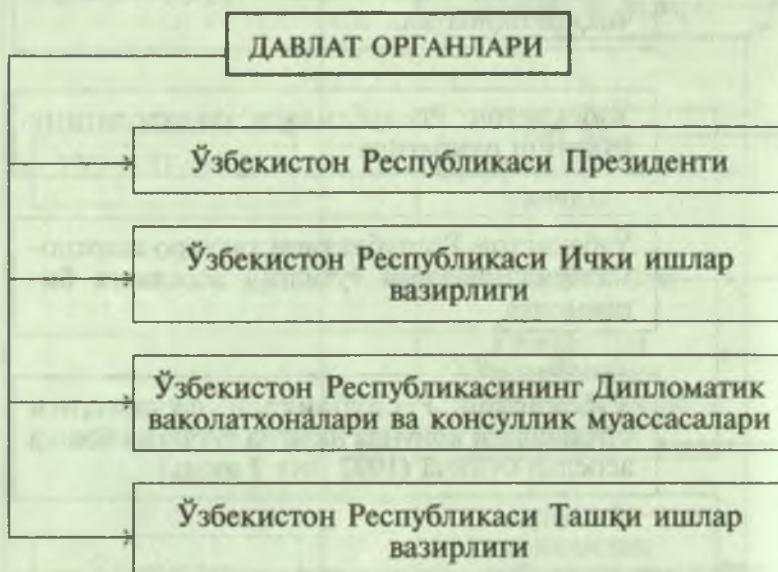

10.4. Ўзбекистон Республикаси фуқаролигининг тўхтатилиши асослари

10.5. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги тўғрисидаги ишларни юритувчи давлат органлари

Фуқаролик масалаларини ҳал этувчи давлат орган-
лари тизимида Ўзбекистон Республикаси Прези-
денти асосий ваколатларга эгадир

11-бўлим

ИНСОН ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ АСОСИЙ ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ВА БУРЧЛАРИ

11.1. Инсон ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларининг таснифи

Инсон ҳуқуқлари — бу ҳаётни турли соҳаларида инсон қадри, эркинлиги ва ҳаётини таъминловчи табиий имкониятлардир

Ўзбекистон Республикаси Конституциясида
мустаҳкамланган ҳуқуқлар

Шахсий ҳуқуқ
ва эркинликлар

Сиёсий ҳуқуқлар

Иқтисодий ва ижтимоий
ҳуқуқлар

11.2. Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар

Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар — бу инсонни кундалик ҳаётидаги энг муҳим эҳтиёжларни таъминловчи имкониятлардир

Шахсий ҳуқуқ ва эркинликларга қуйидагилар киради

→ Яшаш ҳуқуқи

→ эркинлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқи

→ судда ишларни кўриш жараёнида шахсий манфаатларни ҳимоя қилиш ҳуқуқи

→ ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётга аралашишдан ҳимояланиш ва турар жойи дахлсизлиги ҳуқуқи

→ республика ҳудудида бир жойдан иккинчи жойга кўчиш, Ўзбекистон Республикасига келиш ва ундан чиқиб кетиш ҳуқуқи

→ фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги

→ виждон эркинлиги

11.3. Сиёсий ҳуқуқ ва эркинликлар

Сиёсий ҳуқуқ ва эркинликлар — бу инсонни давлат ҳокимиятини ташкил этиш ва уни амалга ошириш орқали ўз эҳтиёжларини таъминловчи имкониятларидир

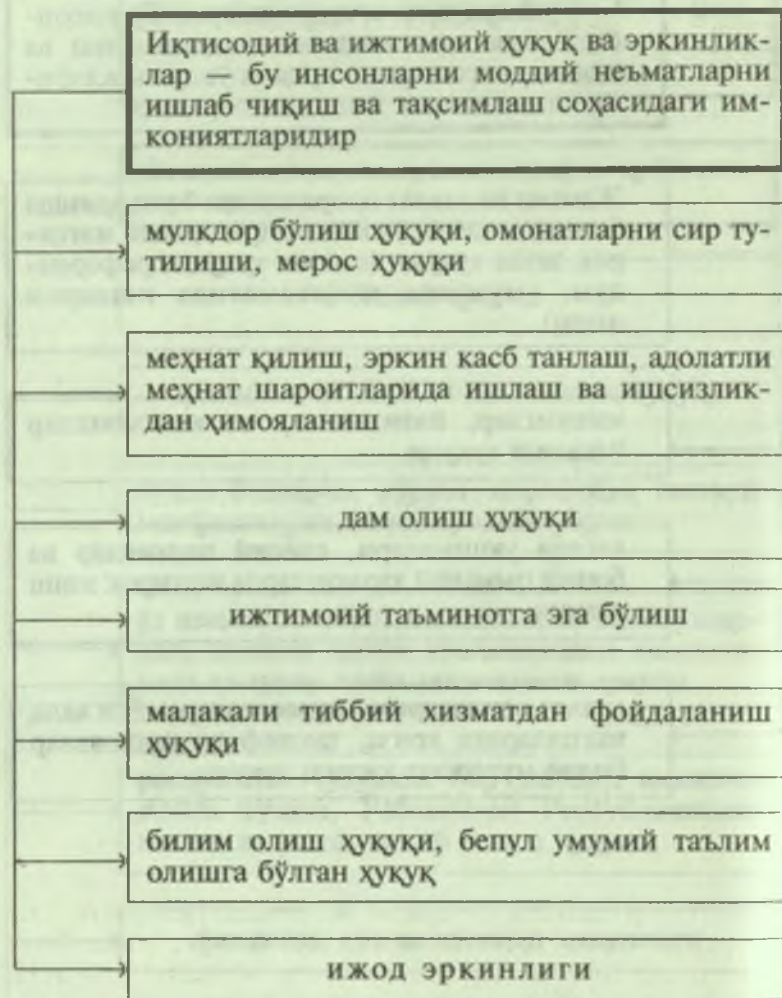
→ Жамият ва давлат идораларини бошқаришда бевосита ҳамда ўз вакиллари орқали иштирок этиш ҳуқуқи (сайлов ҳуқуқи, референдум, умумхалқ муҳокамасида иштирок этиш)

→ митинглар, йиғилишлар ва намойишлар ўтказиш ҳуқуқи

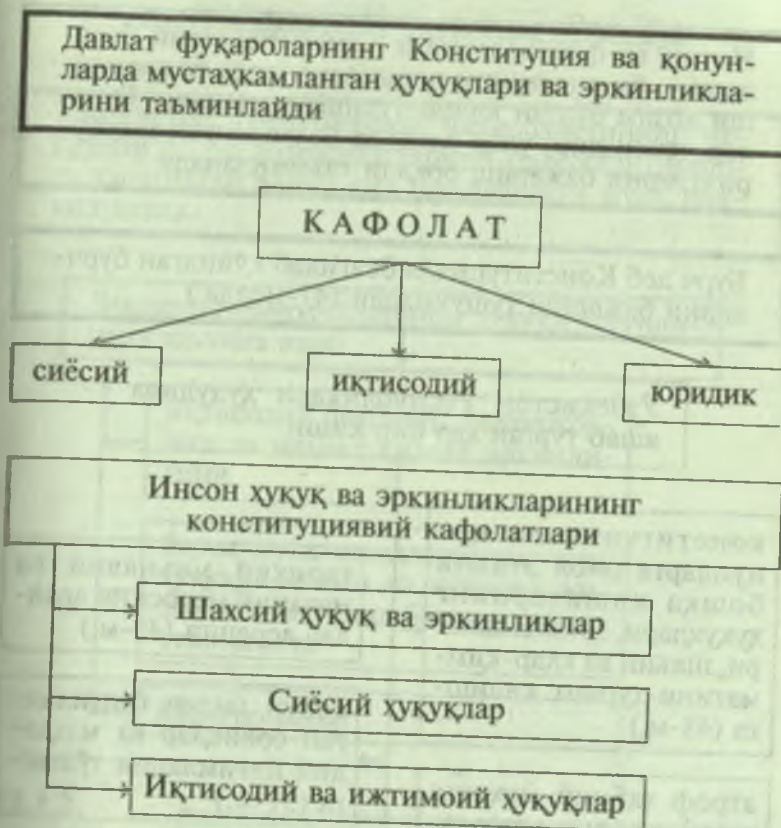
→ касаба уюшмалари, сиёсий партиялар ва бошқа оммавий ҳаракатларда иштирок этиш ҳуқуқи

→ давлат органларига, муассасаларга ёки халқ вакилларига ариза, таклиф ва шикоятлар билан мурожаат қилиш ҳуқуқи

11.4. Иқтисодий-ижтимоий ҳуқуқ ва эркинликлар

11.5. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафолатлари

- Ҳар бир шахсга ўз ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя қилиш, давлат органлари, мансабдор шахслар, жамоат бирлашмаларининг ғайри қонуний хатти-ҳаракатлари устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқи кафолатланади.

11.6. Инсон ва фуқароларнинг конституциявий бурчлари

Инсон ва фуқароларнинг конституциявий бурчлари — бу инсоннинг виждони олдида бажарилиши лозим бўлган юриш-туриш мезонидир. Бурчлар чексиздир, улар алоҳида белгиланган мажбуриятларни бажариш орқали таъминланади

Бурч деб Конституцияда белгилаб қўйилган бурчларни бажариш тушунилади (47-модда.)

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида яшаб турган ҳар бир киши

конституция ва қонунларга риоя этишга бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга (48-м.)

атроф табиий муҳитга эҳтиёткорона муносабатда бўлишга (50-м.)

бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси фуқаролари

тарихий маънавий ва маданий меросини авайлаб асрашга (49-м.)

қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга (51-м.)

Ватанни ҳимоя қилиш, ҳарбий ёки муқобил хизматни ўташга

мажбурдир

- Бурч бу инсонни виждон олдида бажарилиши лозим бўлган қоидадир. Бурчлар Конституцияда белгиланган мажбуриятларни бажариш орқали таъминланади

12-б ў л и м

ЖАМИЯТ ВА ШАХС

12.1.1. Жамиятнинг иқтисодий негизлари

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг негизини бозор муносабатларини ривожлантиришга қаратилган хилма-хил шакллардаги мулк ташкил этади

Давлат истеъмолчиларнинг ҳуқуқи устунлигини ҳисобга олиб

иқтисодий фаолият, тадбиркорлик ва меҳнат қилиш эркинлигини

барча мулк шакллариининг тенг ҳуқуқлилигини ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баробар муҳофаза этилишини

кафолатлайди

12.1.2.

Умуммиллий бойликлар

ер

ер ости
бойликлари

сув

ўсимлик ва ҳай-
вонот дунёси

Бошқа табиий захиралар

12.2. Нодавлат ташкилотлар

12.2.1. Нодавлат ташкилотлар тушунчаси

Нодавлат нотижорат ташкилоти — жисмоний ва (ёки) юридик шахслар томонидан ихтиёрийлик асосида ташкил этилган, даромад (фойда) олишни ўз фаолиятининг асосий мақсади қилиб олмаган ҳамда олинган даромадларни (фойдани) ўз қатнашчилари (аъзолари) ўртасида тақсимламайдиган ўзини ўзи бошқариш ташкилотидир. (*Ўзбекистон Республикасининг «Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида»ги қонунининг 2-моддаси*)

12.2.2. Нодавлат ташкилотлар тизими

Ўзбекистон Республикасида нодавлат ташкилотлар тизимига фуқаролар ва юридик шахслар томонидан ўзларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари, бошқа демократик қадриятларни ҳимоя қилиш, ижтимоий-маданий ва маърифий мақсадларга эришиш, маънавий ва бошқа номоддий эҳтиёжларни қондириш, хайрия фаолиятини амалга ошириш учун ҳамда бошқа ижтимоий фойдали мақсадларни амалга ошириш учун ташкил этилган ташкилотлар киради

Ташкилотлар
tizimi

→ Касаба уюшмалари

→ Сиёсий партиялар

→ Олимларнинг жамиятлари

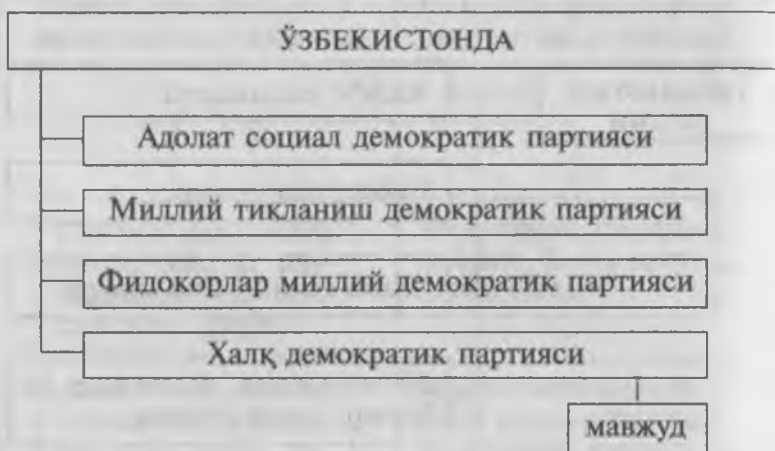
→ Хотин-қизлар, фахрийлар ва ёшлар ташкилотлари

→ Оммавий ҳаракатлар, ижодий уюшмалар ва фуқароларнинг бошқа уюшмалари

→ муассасалар

12.2.3.1. Ўзбекистонда мавжуд сиёсий партиялар

Сиёсий партиялар — Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг қарашлар, манфаатлар ва мақсадлар муштараклиги асосида тузилган, давлат ҳокимияти органларини шакллантиришда жамият муайян қисмининг сиёсий иродасини рўёбга чиқаришга интилувчи ҳамда ўз вакиллари орқали давлат ва жамоат ишларини идора этишда қатнашувчи кўнгилли бирлашмасидир

● Қуйидаги сиёсий партияларни тузиш, уларнинг фаолият кўрсатиши тақиқланади:

⇒ конституциявий тузумни зўрлик билан ўзгартиришни мақсад қилиб қўювчи;

⇒ Ўзбекистон Республикаси суверенитети, яхлитлиги ва хавфсизлигига, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига қарши чиқувчи;

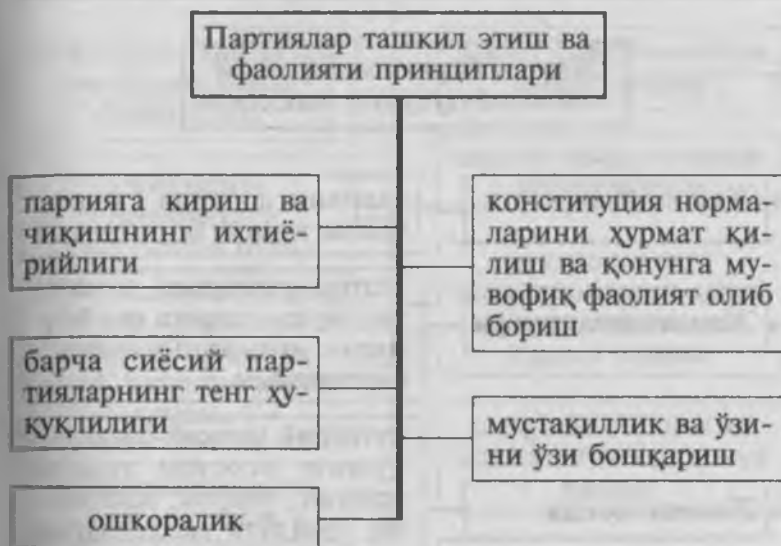
⇒ урушни, ижтимоий, миллий, ирқий ва диний адоватни тарғиб қилувчи;

⇒ халқнинг соғлиги ва маънавиятига тажовуз қилувчи;

⇒ миллий ва диний руҳдаги партиялар.

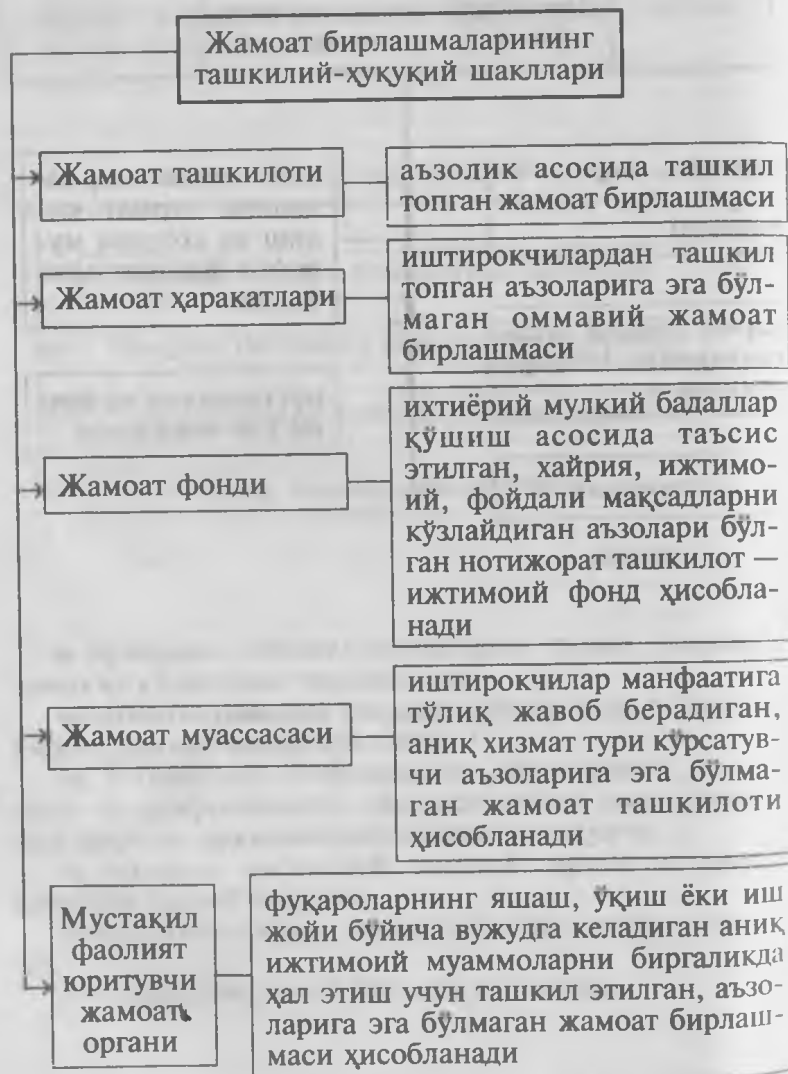
12.2.3.2. Сиёсий партияларнинг ташкил этилиши ва фаолиятининг принциплари

Сиёсий партиялар деб давлат ва жамиятнинг сиёсий ҳаётида иштирок этиш мақсадида ташкил этилган жамоат бирлашмаси тушунилади

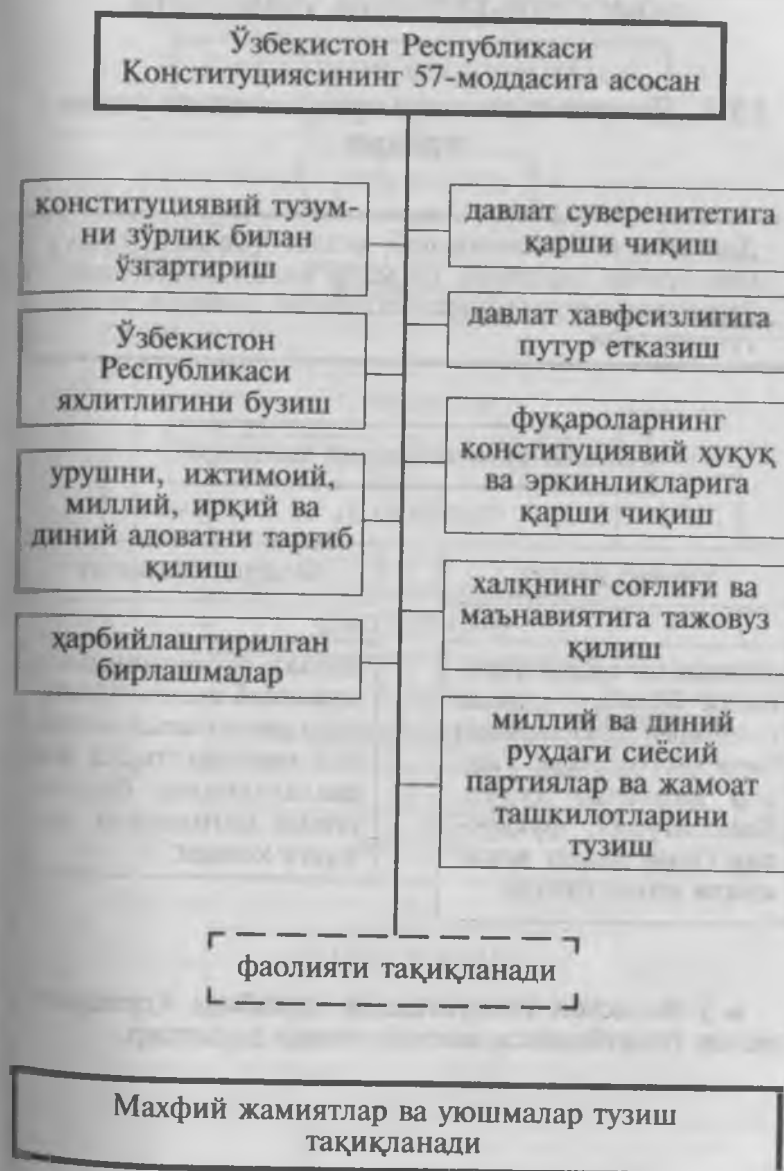

12.2.4. Жамоат бирлашмалари

Маънавий ёки бошқа номоддий эҳтиёжларни қаноатлантириш учун ўз манфаатларининг муштараклиги асосида қонунда белгиланган тартибда бирлашган фуқароларнинг ихтиёрий бирлашмалари жамоат бирлашмалари ҳисобланади

12.2.5. Жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолиятини тақиқлашнинг Конституциявий асослари

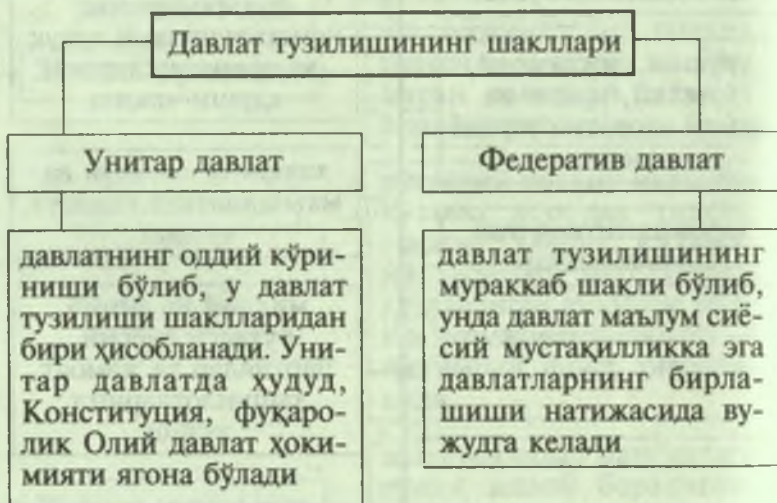

13-б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ДАВЛАТ ВА МАЪМУРИЙ-ХУДУДИЙ ТУЗИЛИШИ

13.1. Давлат тузилиши тушунчаси ва унинг турлари

Давлатнинг тузилиши деб, давлат ҳудудини ташкил этувчи таркибий қисмлар билан давлатнинг ўзаро ҳокимият муносабатларини ташкил этиш тушунилади

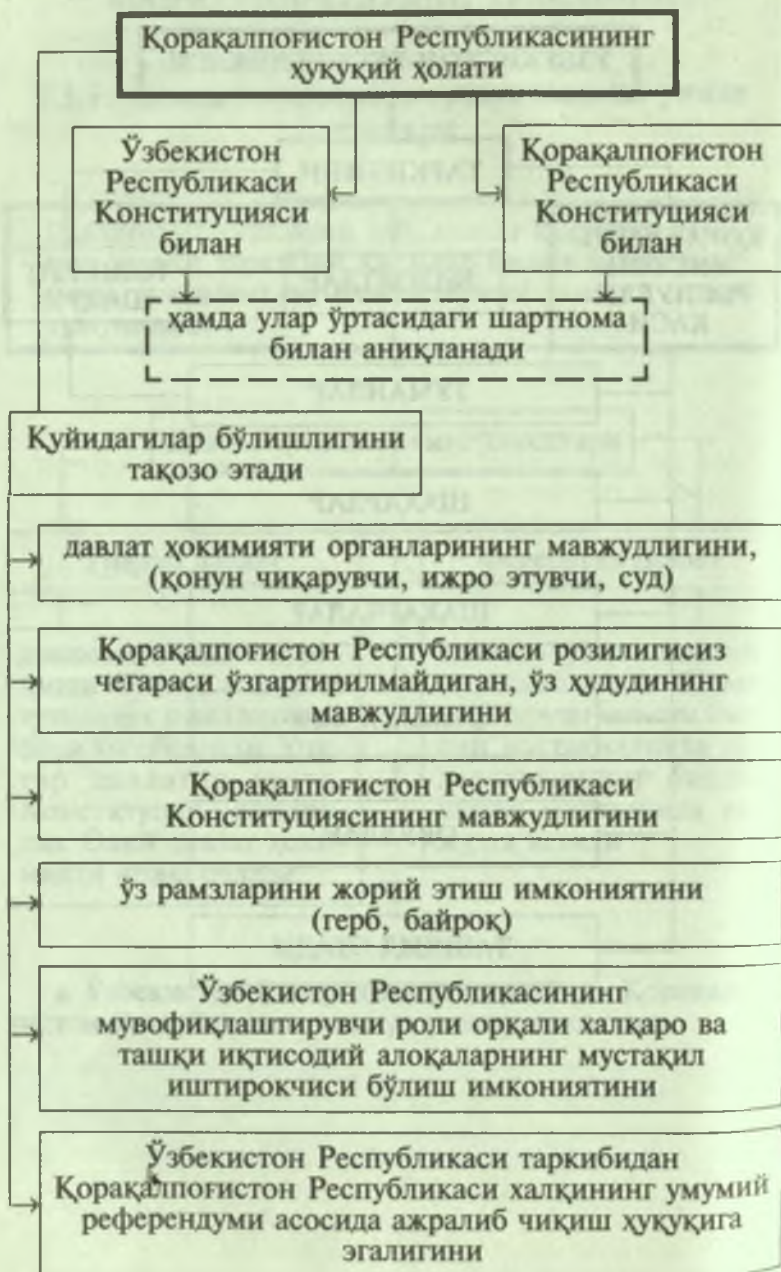

● Ўзбекистон Республикаси таркибида Қорақалпо-ғистон Республикаси мавжуд унитар давлатдир.

13.2. Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши

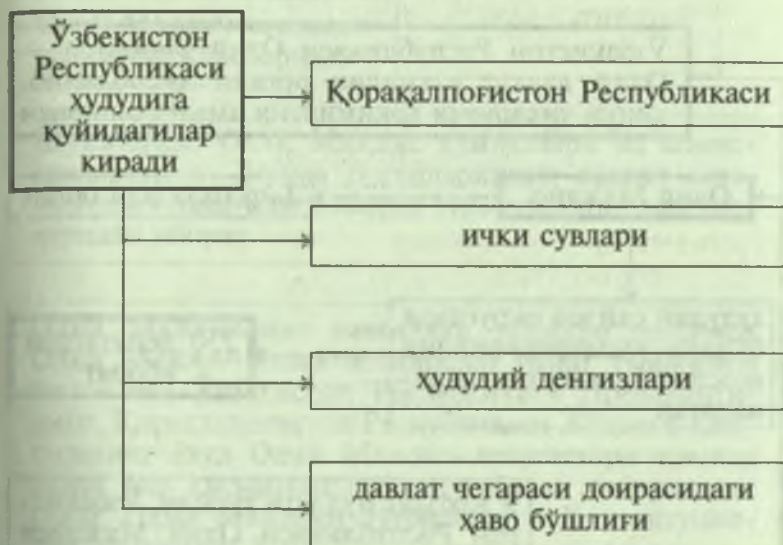

13.3. Қорақалпоғистон Республикасининг конституциявий-ҳуқуқий ҳолати (мақоми)

13.4. Ўзбекистон Республикаси ҳудуди

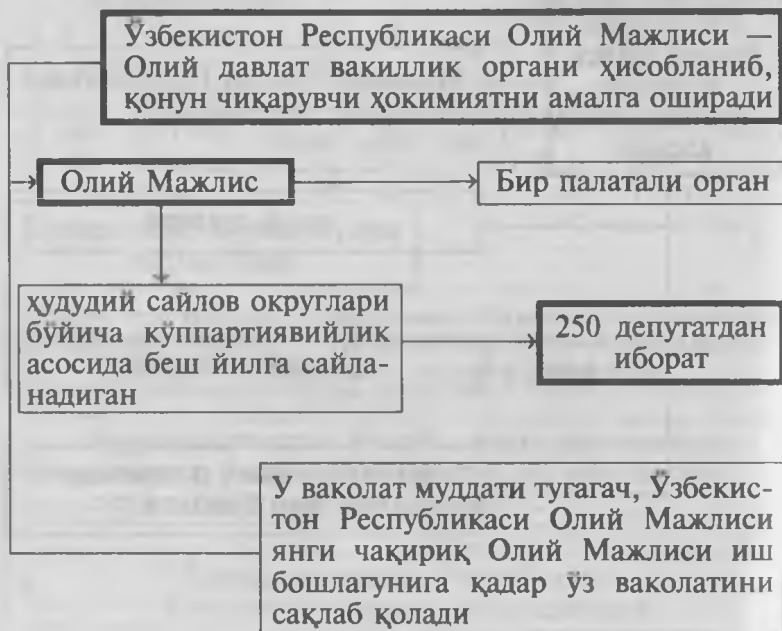
Ўзбекистон Республикаси ҳудуди — Ўзбекистон Республикаси суверенитети тан олинган макон бўлиб, унда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари устуңликка эга

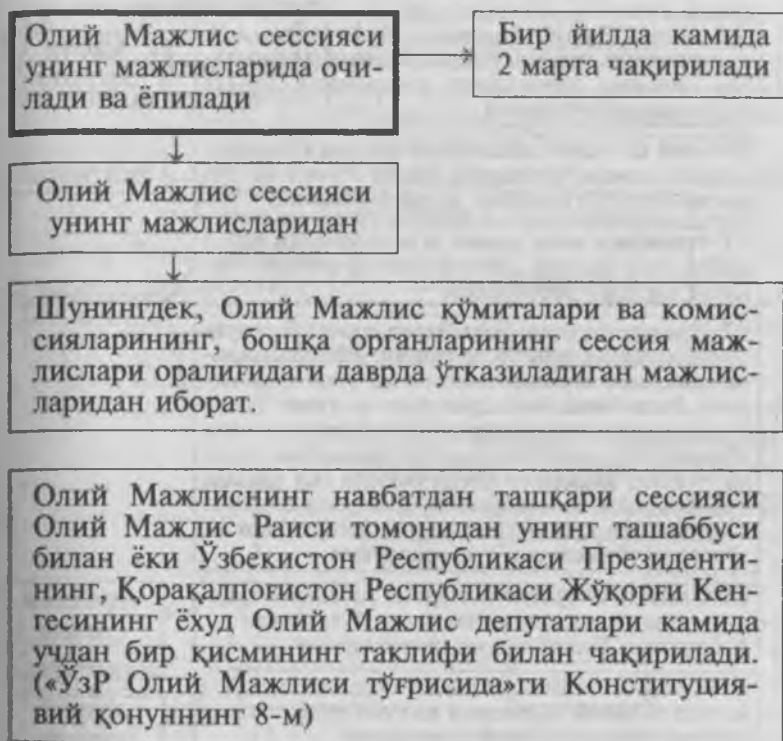
14-б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ

14.1. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ҳуқуқий ҳолати

14.2. Олий Мажлис ишининг ташкилий шакли

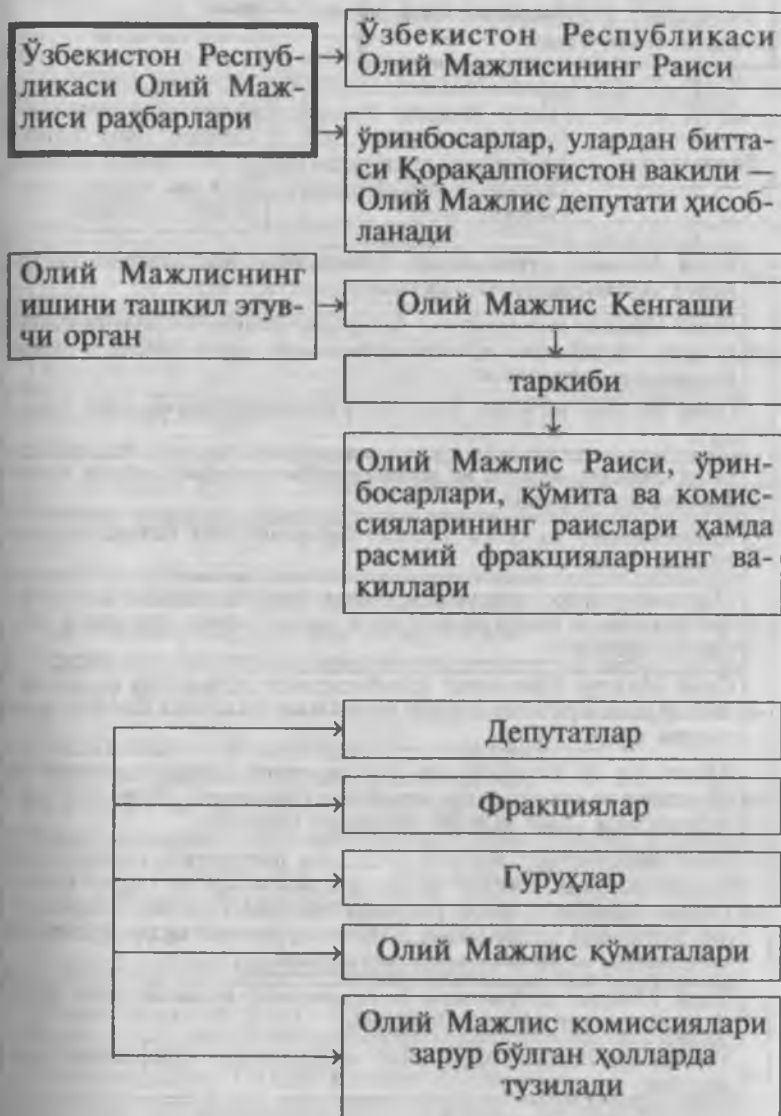

14.3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг мутлақ ваколатлари

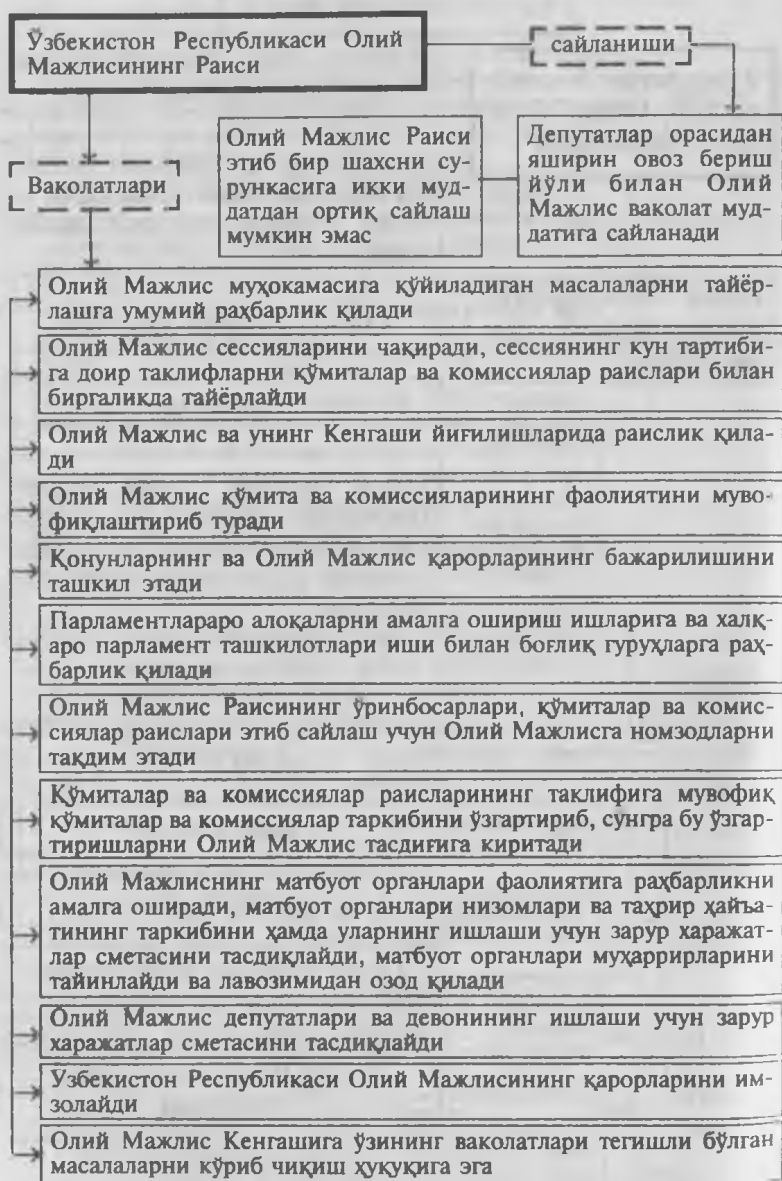
Олий Мажлис (78-м.)

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларини, уларга ўзгартиш ҳамда қўшимчалар киритиш тўғрисидаги қонунларни, давлат стратегик дастурларини	қабул қилиш
ЎР ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишларини, қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятлари тизимини ва ваколатларини	белгилаш
ЎР таркибига янги давлат тузилмаларини қабул қилиш ва уларнинг Республика таркибидан чиқиши ҳақидаги қарорларни	тасдиқлаш
ЎР Президентининг Бош Вазир, унинг биринчи ўринбосари ва ўринбосарларини, ВМ аъзоларини тайинлаш ва лавозимидан озод этиш тўғрисидаги, Республика Бош прокурори ва унинг ўринбосарларини тайинлаш ва лавозимидан озод этиш тўғрисидаги, давлат бошқарув органларини тузиш ва тугатиш ҳақидаги, ҳамда умумий ёки қисман сафарбарлик эълон қилиш, фавқулодда ҳолат жорий этиш, унинг муддатини ўзгартириш ва тўхтатиш тўғрисидаги фармонларини	
бож, валюта ва кредит ишларини маъмурий-ҳудудий тузилиш масалаларини қонун йўли билан Ўзбекистон Республикаси чегараларини	тартибга солиш
В М тақдимида биноан давлат бюджетини қабул қилиш ва унинг ижросини назорат этиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни	ўзгартириш
Марказий Сайлов комиссияси Олий Мажлисга ва маҳаллий вакиллик органларига сайлов, ЎзР Президенти сайлов кунини	жорий қилиш
Олий Мажлис раисини ва унинг ўринбосарларини, ЎзР Конституциявий судини, Олий судини, Олий ҳўжалик судини	тузиш
Президент тақдимида мувофиқ ЎзР Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раисини, Марказий банк бошқарувининг раисини тайинлаш ва лавозимидан	тайинлаш
Давлат мукофотлари ва унвонларини	сайлаш
Туманлар, шаҳарлар, вилоятларни ташкил этиш, тугатиш, номини ўзгартириш ва уларнинг чегараларини	озод этиш
Халқаро шартномаларни ва битимларни	таъсис этиш
Ратификация (тасдиқлаш) ва денонсация (барвақт тўхтатиш) қилади	ўзгартириш

14.4. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси тузилиши

14.5. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси

- Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси ўз ваколатига кирадиган масалалар юзасидан фармойишлар чиқаради.

14.6. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши

Сессия кун тартибига ва иш тартибига доир таклифларни

→ [тайёрлайди]

Олий Мажлис қўмиталари ва комиссияларининг амалга оширилаётган ишлар тўғрисидаги маълумотларини ҳамда қонунлар ва Олий Мажлисининг бошқа қарорлари ижроси тўғрисидаги ахборотларни

→ [эшитади]

Қонун лойиҳаларини тайёрлаш ишини режалаштиришни

→ [уюштиради]

Олий Мажлис Раисининг таклифига биноан қонун лойиҳаларини ва бошқа ҳужжатларни дастлабки тарзда

→ [қўриб чиқади]

Олий Мажлис сессиясида депутатлар билдирган таклиф ва мулоҳазаларни таҳлил этади ҳамда улар юзасидан қарорлар

→ [қабул қилади]

Сессиялар оралиғидаги даврда қонун ҳужжатларида белгиланган ҳолларда ва тартибда Олий Мажлис депутатларини жавобгарликка тортишга, шунингдек иш жойидаги маъмурият ташаббусига кўра депутатларни ишдан бўшатишга розилик бериш тўғрисидаги масалаларни

→ [қараб чиқади]

Олий Мажлис иши ва депутатлар ўз ваколатларини самарали амалга оширишлари билан боғлиқ бўлган бошқа масалаларни қўриб чиқади. Олий Мажлис Кенгаши ўз ваколатига кирадиган масалалар юзасидан қарорлар қабул қилади, уларни белгиланган тартибда

→ [эълон қилади]

14.7. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қўмиталари ва комиссиялари

- Олий Мажлис қўмиталари ва комиссиялари
- Бюджет, банк ва молия масалалари қўмитаси
- Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитаси
- Халқаро ишлар ва парламентлараро алоқалар қўмитаси
- Аграр, сув ҳўжалиги масалалари ва озиқ-овқат қўмитаси
- Саноат, қурилиш, транспорт ва алоқа масалалари қўмитаси
- Иқтисодиётни ислоҳ қилиш масалалари ва тадбиркорлик қўмитаси
- Ижтимоий масалалар ва бандлик қўмитаси
- Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитаси
- Атроф — муҳит ва табиатни муҳофаза қилиш масалалари қўмитаси
- Матбуот ва ахборот қўмитаси
- Мудофаа ва хавфсизлик масалалари қўмитаси
- Демократик институтлар, нодавлат ташкилотлар ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш қўмитаси
- Ёшлар ишлари қўмитаси
- Регламент, одоб ва депутатлар фаолиятининг таъминоти комиссияси
- Оила ва аёллар муаммолари комиссияси
- Норматив-ҳуқуқий атамалар комиссияси

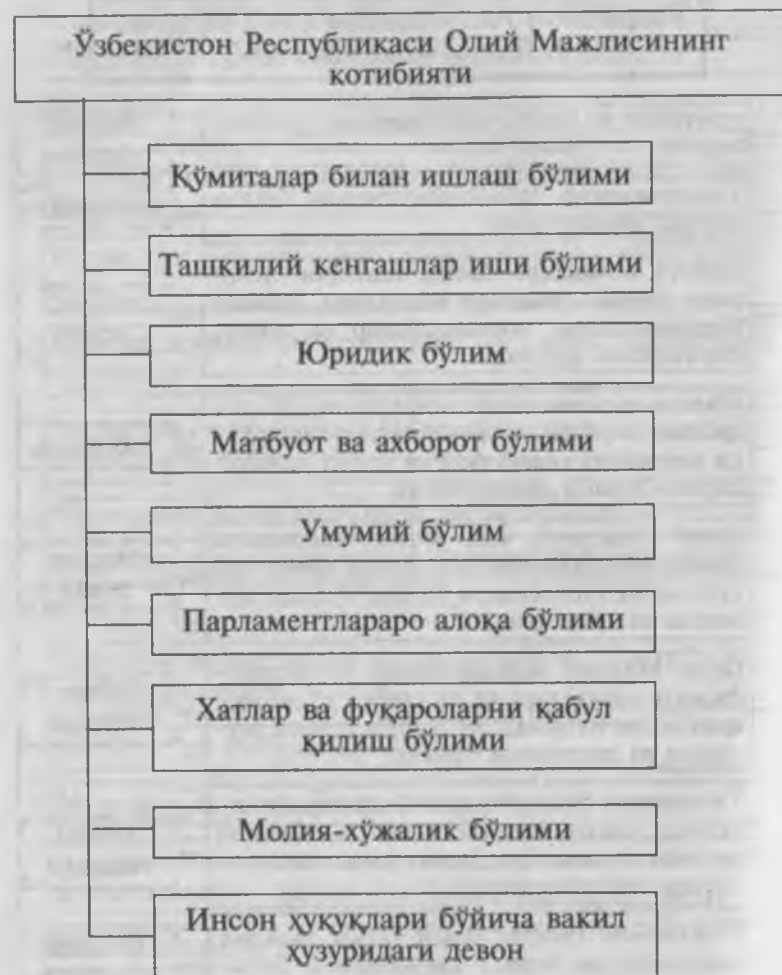
14.8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қўмиталари ва комиссияларининг ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис қўмиталари ва комиссиялари	
қонунлар ва бошқа қарорларнинг лойиҳаларини	→ ишлаб чиқади
қонунчиликни такомиллаштириш билан боғлиқ масалаларни	→ тайёрлайди
қўмита комиссия ишида ишгирок этиш учун давлат органлари вакиллари, жамоат бирлашмалари, мутахассислар ва олимларни жалб этишни	→ таклиф этади
қўмита ва комиссия томонидан ишлаб чиқилган, шунингдек қонунчилик ташаббуси тартибида келиб тушган қонун лойиҳаларини илмий экспертизага	→ юборади
Олий Мажлисга ёки унинг Кенгашига қонун лойиҳаларини дастлабки кўриб чиқилганлик натижалари бўйича хулоса, мулоҳаза ва таклифларни	→ тақдим этади
Олий Мажлис мажлисларида ўз тасарруфидаги лойиҳаларини дастлабки кўриб чиқилганлик натижалари бўйича хулоса, мулоҳаза ва таклифлар бўйича	→ сўзга чиқади
Ўзбекистон Республикаси бюджети лойиҳалари унинг бажарилиши туғрисидаги ҳисобот, шунингдек давлат стратегик дастурлар лойиҳаларини	→ кўриб чиқади
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис қонунлари ва бошқа қарорларини бажарилиши устидан назоратни	→ амалга оширади

• Қўмита ва комиссиялар кўриб чиққан масалалар бўйича тавсия характерига эга бўлган қарорлар қабул қилади ёки хулосалар беради.

• Давлат органлари, жамоат бирлашмаларига қўмита ва комиссиялар томонидан мажбурий кўриб чиқилиши ёки кўрилган чоралар туғрисида қарорда белгиланган муддатдан кечиктирилмасдан хабар қилиниши керак.

14.9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг котибияти

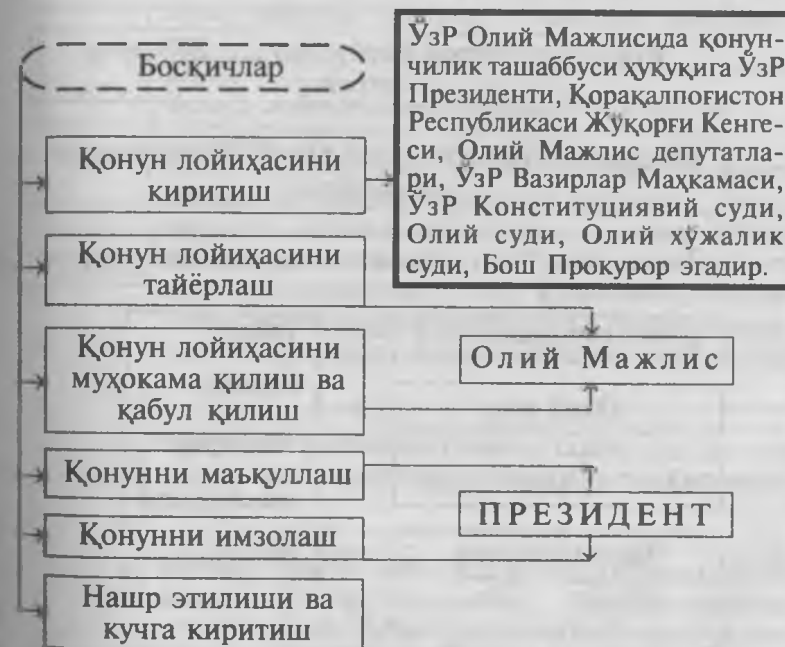
Олий Мажлис котибияти ходимларининг меҳнат муносабатлари, депутатларнинг ваколат муддатларига боғлиқ бўлмайди

15-б ў л и м

ҚОНУН ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИ

15.1. Қонун чиқариш жараёни босқичлари

Қонун чиқариш жараёни — бу қонунни қабул қилиш ва уни кучга киритишга бағишланган йўналиш бўлиб, у белгиланган махсус ваколат берилган орган ёки мансабдор шахсларнинг иштирокида амалга оширилади

15.2. Қонун чиқариш жараёни иштирокчилари

Қонун чиқариш жараёни иштирокчилари — бу қонунни ишлаб чиқиш, тайёрлаш, қабул қилиш, маъқуллаш, имзолаш ва халққа етказиш жараёнида иштирок этувчи мансабдор шахслардир (82-м.)

Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқига эга субъектлари

Ўзбекистон Республикаси Президенти

Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи
Кенгеси

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиснинг
депутатлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

Конституциявий суд

ўзлари

Олий суд

кўриб

Олий ҳўжалик суди

чиқадиган

Бош прокурор

масалалари

бўйича

● Қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектлари — бу Ўзбекистон Республикасининг янги қонун лойиҳаларини Олий Мажлисга кўриб чиқиш учун киритиш ва янги ёки амалдаги қонунларни ўзгартириш туғрисидаги қонун лойиҳасини қабул қилиш юзасидан таклифларни киритиш ҳуқуқига эга бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар ҳисобланади.

15.3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига қонун лойиҳаларини киритиш тартиби

Олий Мажлисга қонун лойиҳасини киритиш вақтида қуйидаги ҳужжатлар ва материаллар тақдим этилиши керак

Қонун лойиҳасини ишлаб чиқиш ташаббускори ҳисобланган депутатлар, давлат органлари, жамоат бирлашмалари, муассасалар, шунингдек, уларни ишлаб чиқишда иштирок этган алоҳида шахслар тўғрисида маълумотлар

Қонун лойиҳасининг матни

Қонун лойиҳасини киритиш чоғида уни қабул қилиш зарурлиги тўғрисида асоснома, унинг мақсади, асосий қоидалари, амалда бўлган қонунлар тизимидаги, ўрни, шунингдек, қонун лойиҳасини қабул қилишнинг ижтимоий-иқтисодий истиқболи ва бошқа келтириб чиқарилиши мумкин бўлган оқибатлари ҳақида

Ҳуқуқий тартибга солиш соҳасида мазкур қонунчиликнинг тугган ўрни тўғрисидаги маълумот

Мазкур қонун лойиҳаси кучга кириши натижасида бекор қилиниши, ўзгартирилиши, қўшимча ёки қабул қилинишини талаб қиладиган қонунлар ва бошқа норматив ҳужжатлар руйхати

Ушбу Қонунни амалда қўллаш учун зарур бўлган, норматив-ҳуқуқий актлар ишлаб чиқиш тўғрисида таклиф

Молиявий-иқтисодий асослар (агар қонун лойиҳасини қабул қилиш қўшимча қарорлар талаб этса)

15.4. Қонун лойиҳасини тайёрлаш

Қонун лойиҳасини тайёрлаш учун Олий Мажлис қўмиталари қонунчилик ташаббуси ҳуқуқи субъектларини, давлат ҳокимияти органлари вакилларини, жамоат бирлашмалари, илмий муассасаларни, мутахассисларни жалб қилади

Қўмита томонидан дастлабки кўриб чиқилган қонун лойиҳаси

Олий Мажлис Кенгашига тақдим этилади

Қўмита ёки бир неча қўмиталарга

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасига

Вазирлик ва идораларга

Давлат ва жамоат органларига

Илмий муассасаларга

Экспертларга

йўллайди

16.1. Ўзбекистон Республикаси Президенти

Ўзбекистон Республикасининг Президенти — Ўзбекистон Республикаси давлат ва ижро этувчи ҳокимият бошлиғидир, у фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, Конституция ва қонунларга риоя этилишининг кафилидир

Ўзбекистон Республикаси Президенти

Президент бўлиб камида 35 ёшга тулган, сайловгача Ўзбекистонда камида 10 йил муқим яшаган, давлат тилини яхши биладиган Ўзбекистон фуқароси сайланиши мумкин

Бир шахс сурункасига икки муддатдан ортиқ Ўзбекистон Республикаси Президенти бўлиши мумкин эмас (90 м. 1 қ.)

Умумий тенг ва тўғри сайлов ҳуқуқи асосида яширин овоз бериш йўли билан

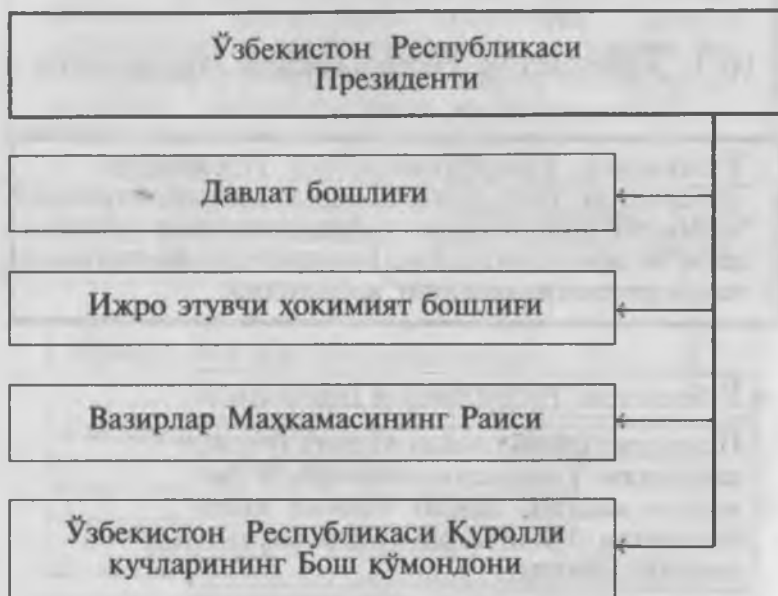
сайланади

Беш йилга (90 м. 2 қ.)

Президентнинг шахси дахлсиздир (91 м. 2 қ.)

Ўзбекистон Республикаси Президенти бетоблиги сабабли ўз вазифасини бажара олмаслиги, Олий Мажлис тузган давлат тиббий комиссияси хулосаси билан тасдиқланган тақдирда, ун кун муддат ичида Олий Мажлиснинг фавқулодда йигилишида депутатлар орасидан Ўзбекистон Республикаси Президенти вазифасини вақтинча бажарувчи сайланади (96 м.)

16.2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституциявий мансаби

16.3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Давлат бошлиғи

Президент

Ижро этувчи ҳокимият девонини тузади ва унга раҳбарлик қилади; республика олий ҳокимияти ва бошқарув органларининг баҳамжиҳат ишлашини таъминлайди; Республика Вазирликларини, давлат қўмиталарини ҳамда давлат бошқарувининг бошқа органларини тузади ва тугатади, шу масалаларга доир фармонларни Олий Мажлис тасдиғига киритади

тузади ва унга
раҳбарлик
қилади

Бош Вазир, унинг биринчи ўринбосари, ўринбосарларини, Вазирлар Маҳкамаси аъзоларини, ЎзР Бош прокурори ва унинг ўринбосарларини кейинчалик Олий Мажлис тасдиғига киритади

тайинлайди ва
лавозимдан
озод қилади

Конституциявий суд раиси ва аъзолари, Олий суд раиси ва аъзолари, Олий ҳўжалик суди раиси ва аъзолари, ЎзР Марказий банки бошқаруви раиси, ЎзР Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг раиси лавозимларига номзодларини

Олий Мажлисга
тақдим этади

Ўзбекистон Республикасининг чет мамлакатлардаги дипломатик ва бошқа вакилларини, вилоят, туман, шаҳар ва ҳўжалик судларининг судьяларини, Вилоятлар ҳокимларини ва Тошкент шаҳар ҳокимини

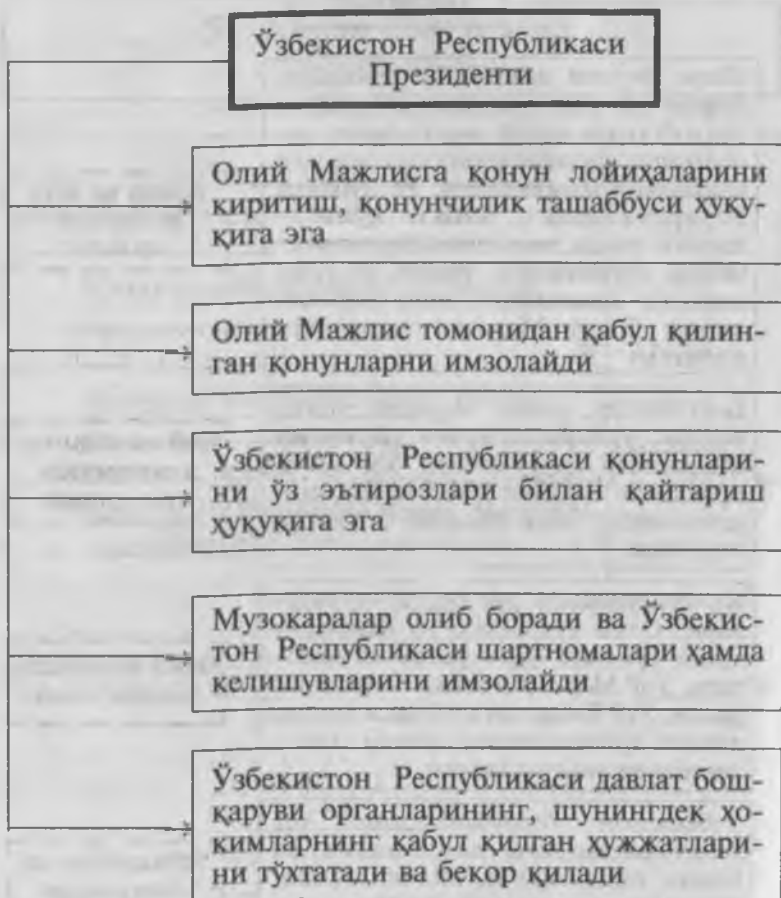
тайинлайди ва
лавозимдан
озод этади

Миллий хавфсизлик хизмати ва давлат назоратини

тузади, раҳбарларини
тайинлайди ва лавозимдан
озод этади

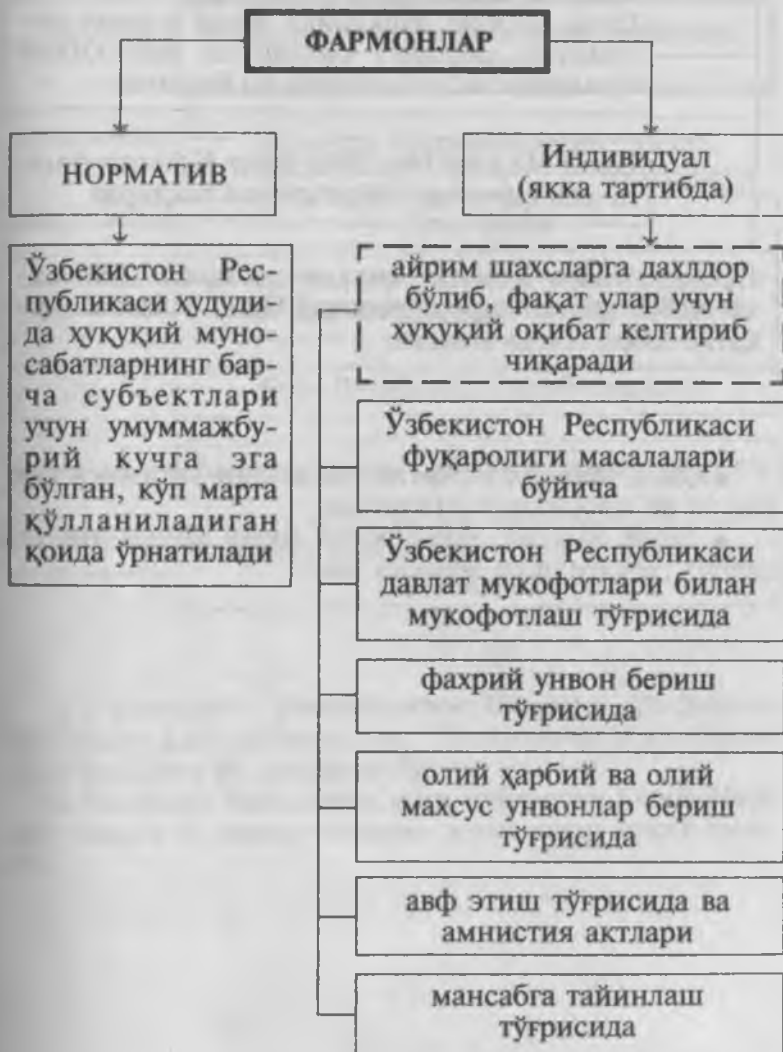
Давлат бошлиғи — бу давлат органлари тизимида, қоидага асосан олий ўрин эгалловчи, мансабдор, шахс ёки орган бўлиб, бундай мансабдор шахс Ўзбекистон Республика Президенти ҳисобланади.

16.4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қонунчилик соҳасидаги ваколатлари

16.5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий ҳужжатлари

Президент Конституцияга ва қонунларга асосла-
ниб ҳамда уларни ижро этиш юзасидан республи-
канинг бутун ҳудудида мажбурий кучга эга бўлган
фармонлар, қарорлар ва фармойишлар чиқаради

16.6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисни тарқатиб юбориш ваколати

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 95-моддасига мувофиқ Олий Мажлисни тарқатиб юбориш учун асос

Олий Мажлис таркибида унинг нормал фаолиятни таъдидга соладиган, ҳал қилиб бўлмайдиган ихтилофлар юз берганда

Олий Мажлис бир неча марта Конституцияга зид қарорлар қабул қилган тақдирда

Президентнинг Конституциявий суд билан бамаслаҳат қабул қилган қарори асосида Олий Мажлис тарқатиб юборилиши мумкин

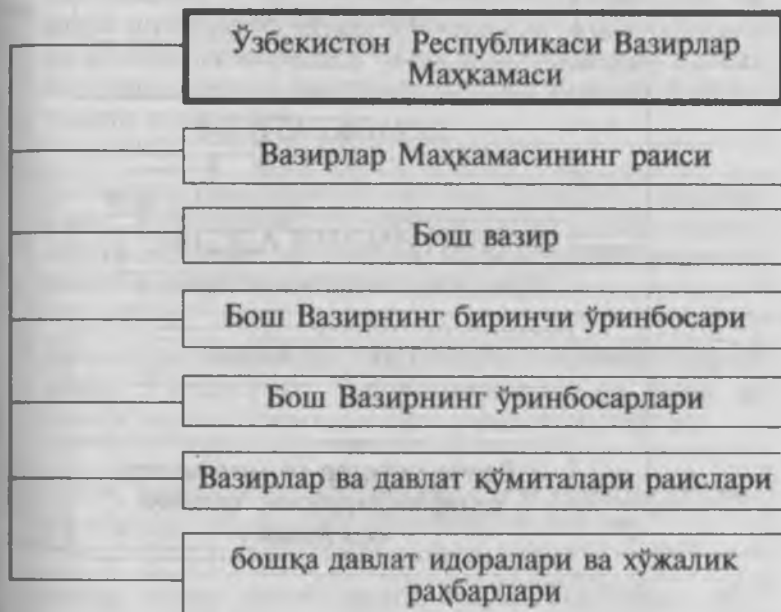
- Олий Мажлис тарқатилгандан сўнг унга янги сайлов уч ой мобайнида ўтказилади.

- Олий Мажлис фавқулодда ҳолат жорий этилган даврда тарқатилиши мумкин эмас.

17 - б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ

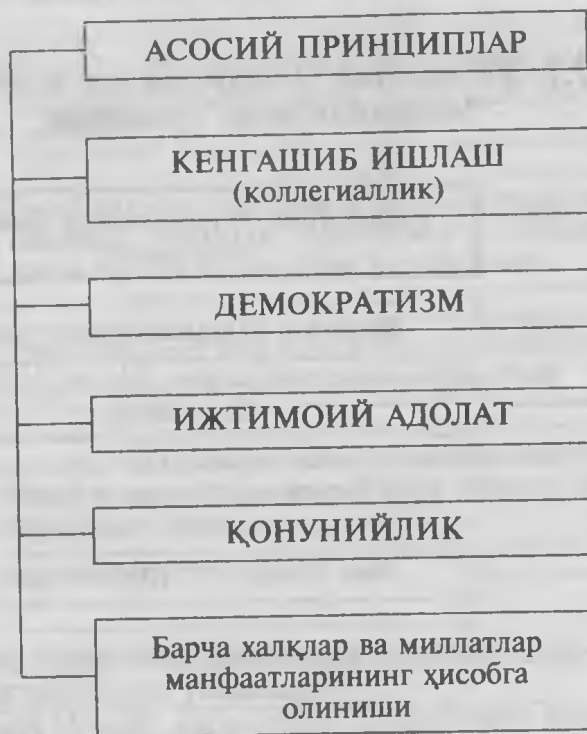
17.1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг тузилиши

● Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси таркибига Қорақалпоғистон Республикаси ҳукуматининг бошлиғи ўз лавозими бўйича киради.

● Вазирлар Маҳкамаси янги сайланган Олий Мажлис олдида ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилади.

17.2. Вазирлар Маҳкамаси фаолиятининг асосий принциплари

17.3. Вазирлар Маҳкамаси мажлисларида кўриб чиқиладиган масалалар

Мажлисларда қуйидагилар кўриб чиқилади
(Вазирлар Маҳкамаси тўғрисидаги қонуннинг
13-моддаси)

Ўзбекистон Республикаси бюджетини тайёрлаш ва ижро этиш, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати ихтиёридаги бюджетдан ташқари давлат жамғармаларини шакллантириш ва улардан фойдаланиш масалалари

бошқарув тузилмасини такомиллаштириш масалалари, Ўзбекистон Республикаси ва унинг айрим минтақаларини иқтисодий ва ижтимоий-маданий ривожлантириш дастури лойиҳалари

давлатнинг қимматбаҳо қоғозларини чиқариш ҳажми ҳамда Ўзбекистон Республикаси давлат ички ва ташқи қарзи қўламлари тўғрисидаги таклифлар

солиқ ва давлат божларининг ставкаларини белгилаш ҳамда ўзгартириш тўғрисидаги таклиф

давлат мулки объектларини хусусийлаштириш дастурларининг лойиҳалари ва хусусийлаштиришдан олинган маблағлардан фойдаланишнинг асосий йўналишлари тўғрисидаги таклифлар

белгилаб қўйилган давлат нархлари қўлланиладиган маҳсулотлар, товарлар ва хизматлар рўйхати

қонунчилик ташаббуси тартибида Олий Мажлисга киритиладиган Ўзбекистон Республикаси қонунлари лойиҳалари

давлатлараро шартномалар ва битимларни имзолаш тўғрисида таклифлар

18 - б ў л и м

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТИ ВА ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ

18.1. Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тизими

18.2. Маҳаллий ҳокимият органларининг конституциявий ваколатлари

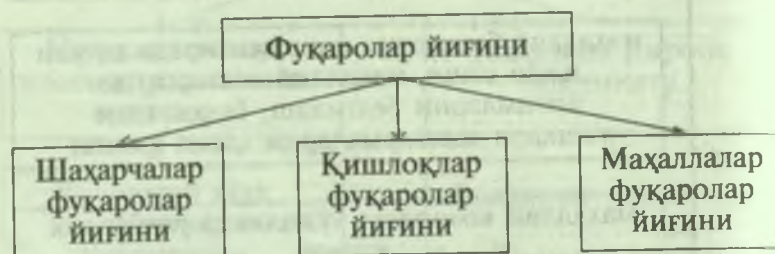
Маҳаллий ҳокимият органлари ихтиёрига қуйидагилар киради:

- қонунийликни, ҳуқуқий-тартиботни ва фуқароларнинг хавфсизлигини таъминлаш
- ҳудудларни иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожлантириш
- маҳаллий бюджетни шакллантиради ва уни ижро этиш, маҳаллий солиқлар ва йиғимларни белгилаш, бюджетдан ташқари жамғармаларни ҳосил қилиш
- маҳаллий коммунал хўжаликка раҳбарлик қилиш
- атроф-муҳитни муҳофаза қилиш
- фуқаролик ҳолати актларини қайд этишни таъминлаш
- норматив ҳужжатларни қабул қилиш ҳамда конституция ва қонунга зид бўлмаган бошқа ваколатларни амалга ошириш

18.3. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши тушунчаси

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши — фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунлари билан кафолатланадиган, уларнинг ўз манфаатларидан, ривожланишнинг тарихий хусусиятларидан, шунингдек маҳаллий урф-одатлар ва анъаналардан келиб чиққан ҳолда маҳаллий аҳамиятга молик масалаларни ҳал қилиш бора-сидаги мустақил фаолиятидир

18.4. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш тизими

● Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органига оқсоқол (раис) бошчилик қилади. У икки ярим йил муддатга сайланади.

Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари

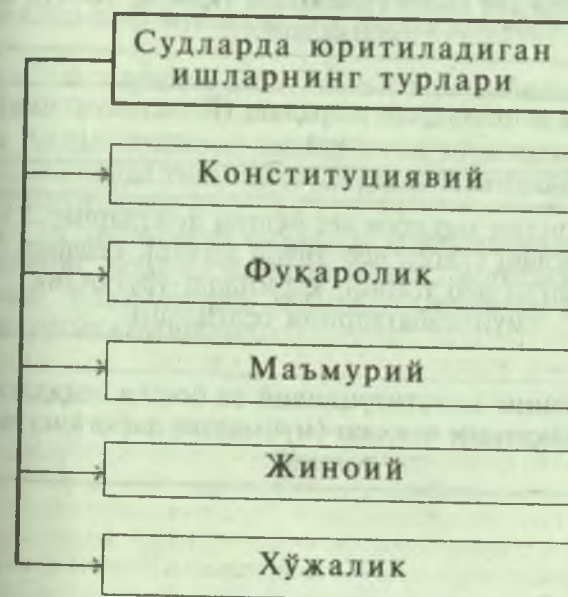
- Шаҳарча, қишлоқ, овул, фуқароларнинг, шунингдек шаҳар, шаҳарча, қишлоқ ва овулдаги маҳалла фуқароларининг йиғини (вакиллар йиғилиши)
- Фуқаролар йиғинининг кенгаши (фуқаролар йиғинининг раиси, унинг маслаҳатчилари, комиссияларнинг раислари ва масъул котиб)
- Фуқаролар йиғини фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича комиссиялар
- Фуқаролар йиғинининг тафтиш комиссияси
- Туман марказидан олисда жойлашган ва бориш қийин бўлган шаҳарчалар, қишлоқлар ва овулларда қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда тузилган маъмурий комиссиялар

19 - бўлим

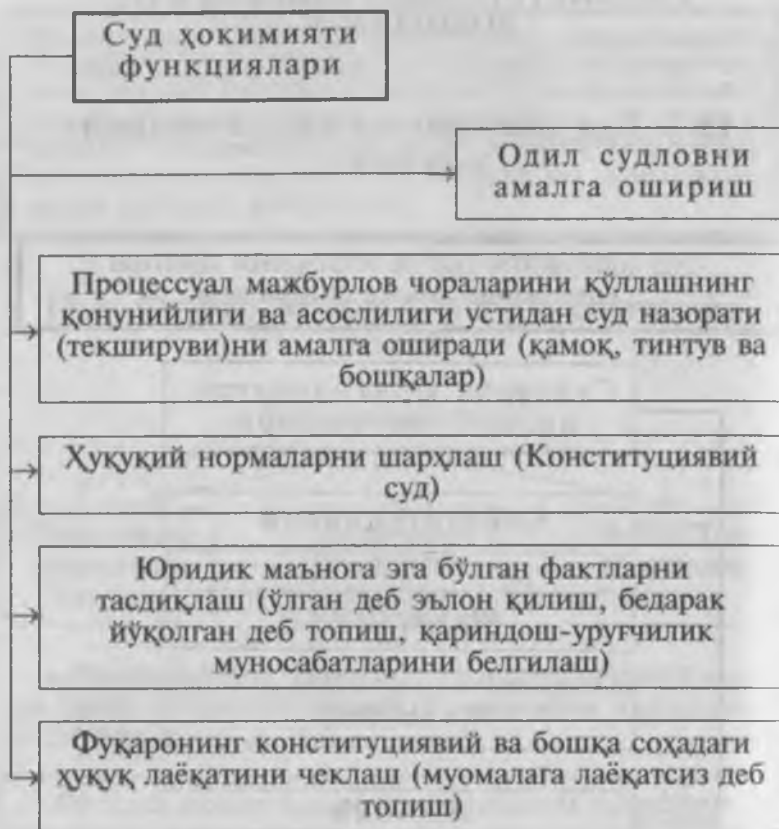
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СУД ҲОКИМИЯТИ

19.1. Суд ҳокимиятини амалга ошириш шакллари

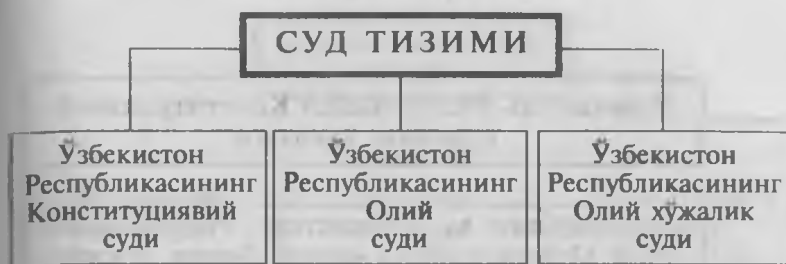
Суд ҳокимияти судлов ишларини юритиш воситасида амалга оширилади

19.2. Суд ҳокимиятининг вазифаси

19.3. Ўзбекистон Республикаси суд тизими

- Фавқулодда судлар тузишга йўл қўйилмайди.
- Судьялар мустақилдир, фақат қонунга бўйсунадилар.
- Судьяларнинг дахлсизлиги қонун билан кафолатланади.
- Ҳамма судларда ишлар очиқ қўрилади. Ишларни очиқ мажлисда тинглашга қонунда белгиланган ҳолларда йўл қўйилади.
- Суд ҳокимияти чиқарган ҳужжатлар барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун мажбурийдир.

19.4. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий
судининг ваколати

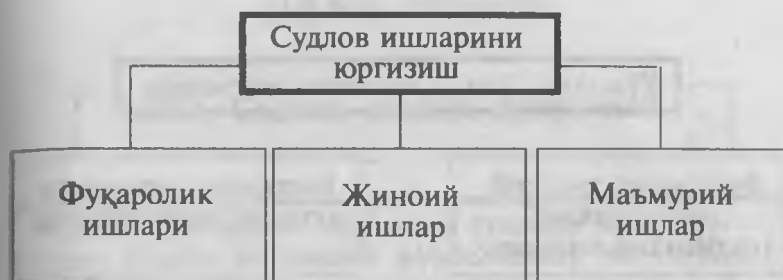
қонунларнинг ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қабул қилган бошқа ҳужжатларнинг, Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонларининг, ҳукумат қарорларининг, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари қарорлари, Ўзбекистон Республикаси давлатлараро шартномаларининг ва бошқа мажбуриятларининг Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мослигини аниқлайди

Қорақалпоғистон Республикасининг Конституцияси Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига, Қорақалпоғистон Республикасининг қонунлари Ўзбекистон Республикасининг қонунларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса беради

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг нормаларига шарҳ беради

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунлари билан берилган ваколат доирасида бошқа ишларни кўриб чиқади

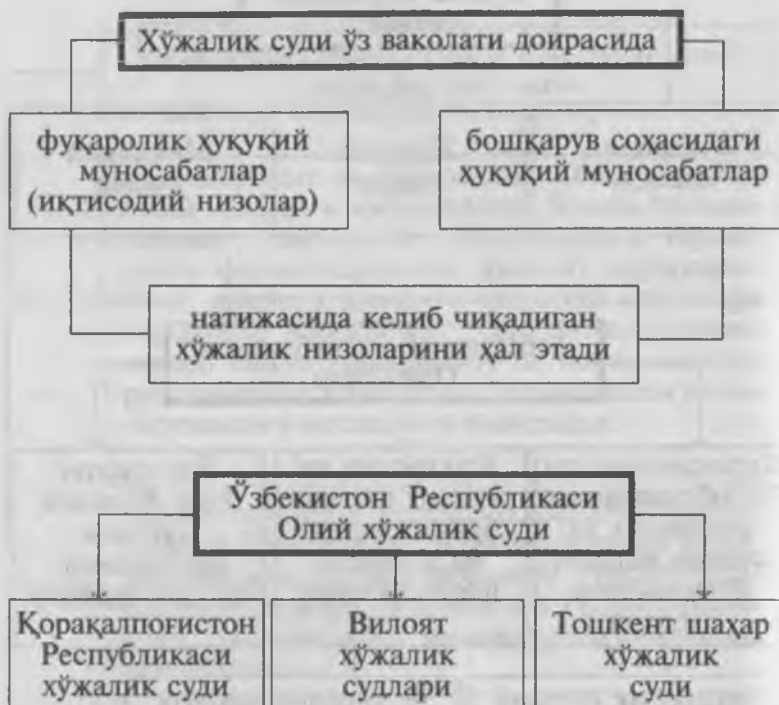
19.5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди

● Суд томонидан қабул қилинган ҳужжатлар қатъий ва Республиканинг барча ҳудудида бажарилиши мажбурийдир.

● Ўзбекистон Республикаси Олий суди — Қорақалпоғистон Республикаси Олий суди, вилоятлар, Тошкент шаҳар, туман ва шаҳар судларининг судлов фаолияти устидан назорат олиб бориш ҳуқуқига эга.

19.6. Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди

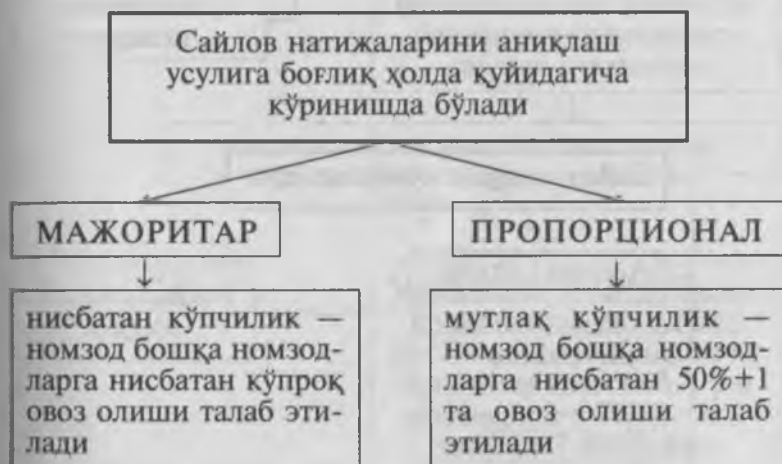

20 - б ў л и м

САЙЛОВ ТИЗИМИ

20.1. Сайлов тизими тушунчаси

Сайлов тизими — сайловлар ўтказиш билан боғлиқ бўлган ижтимоий муносабатлар ва уларни тартибга солувчи, мустаҳкамловчи ҳуқуқий норма (меъёр)лар йиғиндисидир

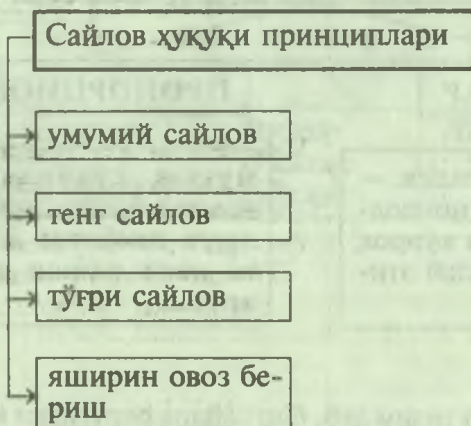
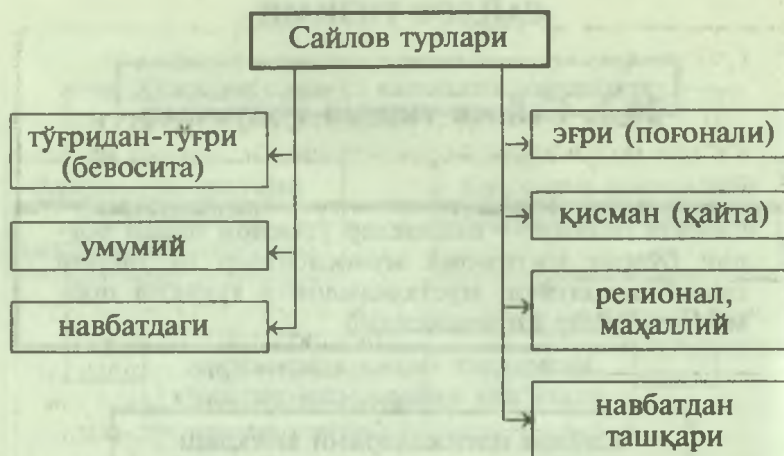

● Мажоритар тизим деб, бир сайлов округидан кўпчилик овозни олган номзод сайлаган тизимга айтилади.

● Мажоритар сайлов тизимида аниқ бир номзодга овоз берилади. Белгиланган миқдордаги овозни олган номзод сайланган ҳисобланади. Ўзбекистонда мажоритар усул қўлланилади.

● Пропорционал сайлов тизимида, партия рўйхати-га овоз берилади. Ҳар бир партиясига мамлакат миқёсида тупланган овозга қараб, депутатлик ўрни ажратилади.

20.2. Сайлов турлари ва принциплари

20.3. Сайлов ҳуқуқи

Сайлов ҳуқуқи — сайловлар ташкил этиш ва ўтказиш тартибини, шунингдек, аниқ фуқароларнинг сайлаш ва сайланиш (субъектив ҳуқуқ) ҳуқуқини қатъий белгиловчи нормалар йиғиндисидан иборат

Актив сайлов
ҳуқуқи

Ўзбекистон Республикаси
фуқароларининг давлат
ҳокимияти органларига ва
фуқароларнинг ўзини ўзи
бошқариш органларига
сайлаш ҳуқуқидир

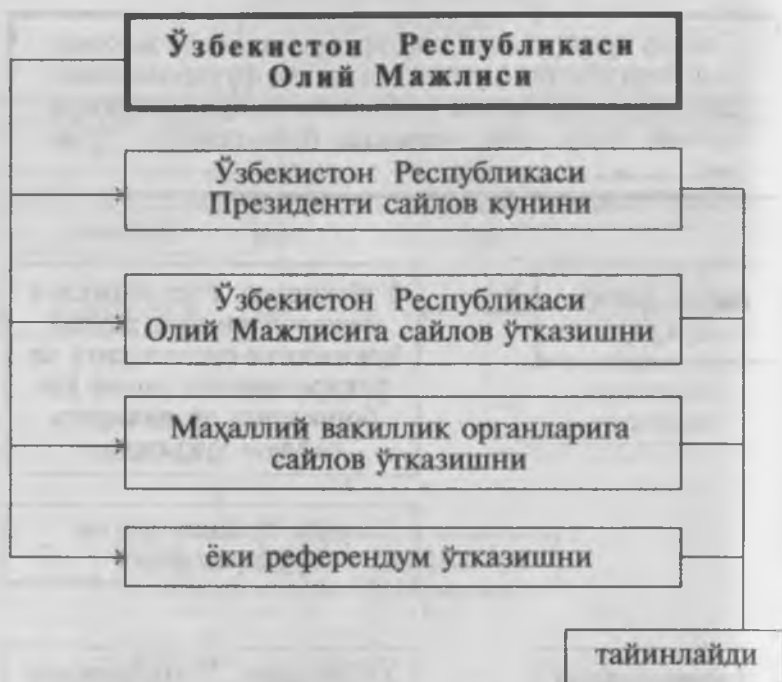
унга 18 ёшга тўлган
фуқаролар эга

Пассив сайлов
ҳуқуқи

Ўзбекистон Республикаси
фуқароларининг давлат
ҳокимияти органларига ва
фуқароларнинг ўзини ўзи
бошқариш органларига
сайланиш ҳуқуқидир

унга қонунда белгиланган
ёшга тўлган фуқаролар
эгадирлар

20.4. Сайловлар ва референдумни тайинлаш тартиби

20.5. Номзодлар кўрсатиш ҳуқуқи

Ўзбекистон
Республикаси
Президентлигига

→ номзодлар кўрсатиш ҳуқуқига
сиёсий партиялар ва ҳокимият
вакиллик органлари эгадирлар

● Сиёсий партиялар сайлов тайинланган кундан камида олти ой олдин Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинган тақдирдагина, Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод кўрсатиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Олий
Мажлиси депутат-
лигига

→ номзодлар кўрсатиш ҳуқуқига
сиёсий партиялар, Қорақалпоғистон
Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутат-
лари вилоятлар ва Тошкент
шаҳар Кенгашлари, бевосита
фуқаролар эгадирлар

● Сиёсий партиялар сайлов тайинланган кундан камида олти ой олдин Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинган сайловда иштирок этишини қўллаб-қувватловчи, камида эллик минг сайловчининг имзосини тўлаган тақдирдагина, Олий Мажлис депутатлигига номзод кўрсатиши мумкин.

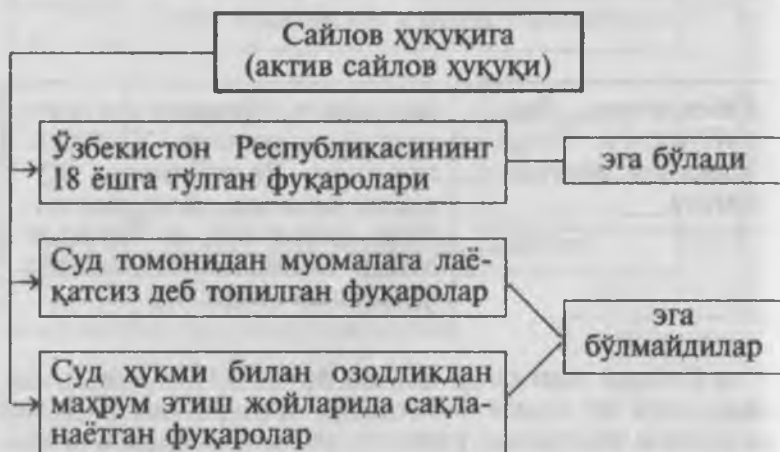
Халқ депутатлари
вилоятлар ва Тош-
кент шаҳар Кен-
гашлари депутатли-
гига

→ номзодлар кўрсатиш ҳуқуқига
сиёсий партиялар, халқ депу-
татлари туман ва шаҳар Кен-
гашлари, бевосита фуқаролар
эгадирлар

● Сиёсий партиялар сайлов тайинланган кундан камида олти ой олдин, белгиланган тартибда рўйхатга олинган тақдирдагина депутатликка номзод кўрсатиши мумкин.

20.6. Умумий сайлов ҳуқуқи

Ўзбекистон Республикасининг барча фуқаролари ижтимоий келиб чиқиши, ижтимоий ва умумий мавқеи, ирқий ва миллий мансублиги, жинси, маълумоти, тили, динга муносабати, машғулотининг тури ва хусусиятидан қатъиназар сайловларда иштирок этадилар

● 35 ёшга тўлган фуқаролар Ўзбекистон Президентлигига, сайлов кунигача 25 ёшга тўлган фуқаролар Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига, сайлов кунигача 21 ёшга тўлган фуқаролар ҳокимиятнинг маҳаллий вакиллик органларига сайланиш ҳуқуқи эгадирлар (пассив сайлов ҳуқуқи).

● Ўзбекистон Республикаси фуқароси бир вақтнинг ўзида иккитадан ортиқ вакиллик органининг депутати бўлиши мумкин эмас.

20.7 Сайлов жараёни босқичлари

Сайлов фаолияти деб, давлат органлари ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларига сайловларни ташкил этиш ва ўтказишга йўналтирилган, махсус ваколат берилган органлар ва шахсларнинг фаолиятлари тушунилади

Сайлов жараёни босқичлари

Сайловни тайинлаш

Сайлов округларини тузиш

Сайлов участкаларини ташкил этиш

Сайлов комиссияларини ташкил этиш

Депутатликка номзодлар кўрсатиш

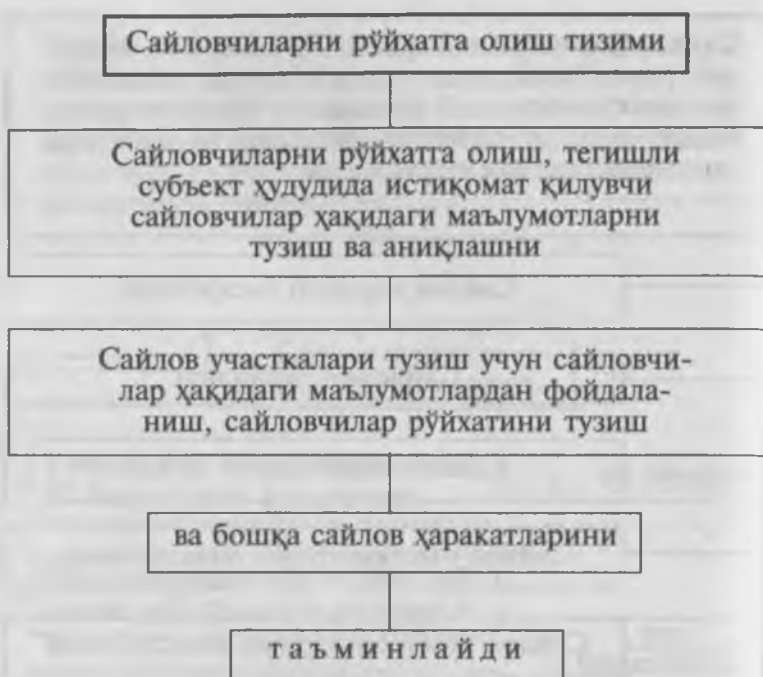
Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш

Сайлов олди ташвиқоти

Овоз бериш ва сайлов натижаларини аниқлаш

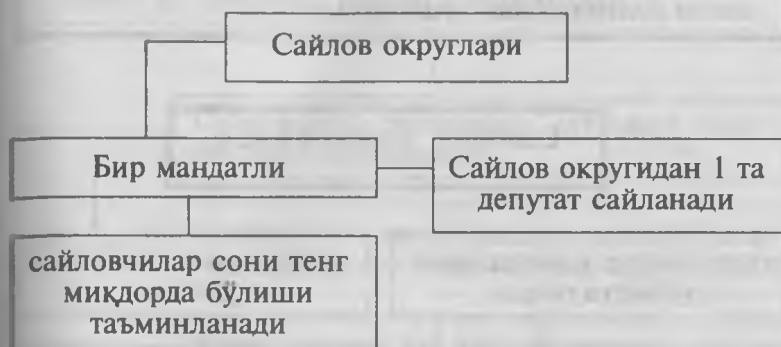
Такрорий овоз бериш, такрорий сайлов

20.8. Сайловчиларни рўйхат (ҳисоб)га олиш

20.9. Сайлов округларининг турлари

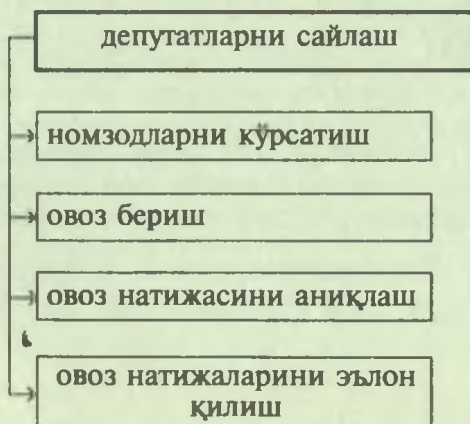
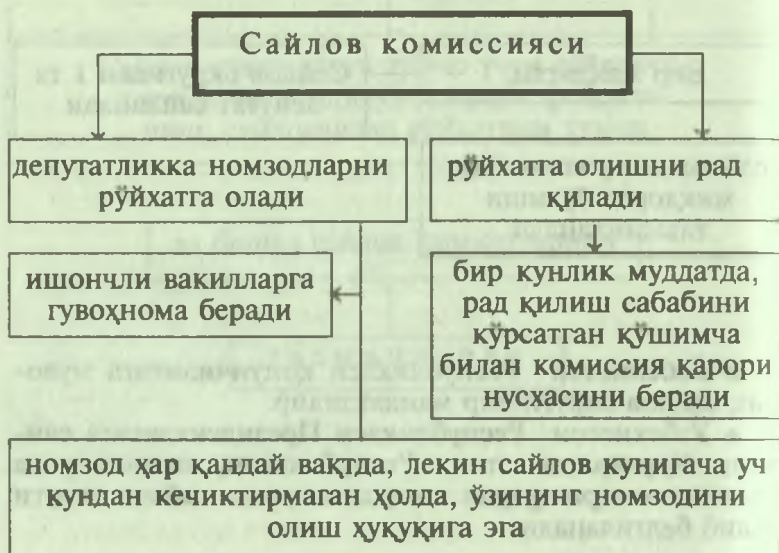
Сайлов округлари — бу қонунга мувофиқ тузилган ҳудуд бўлиб, унда бевосита фуқаролар томонидан депутат ёки Президент сайланади

- Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига мувофиқ сайлов округи бир мандатлидир.
- Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайловда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳудуди алоҳида-алоҳида сайлов округи қилиб белгиланади.

20.10. Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш

Рўйхатга олиш деб, ўзининг қўллаб-қувватланиши учун сайловчиларни белгиланган тартибдаги имзоларини йиққан, қонун тартиби билан ўрнатилган фуқаронинг депутатликка номзоди мақомини белгиланиши тушунилади

20.11. Сайловолди ташвиқоти

Сайловолди ташвиқоти — бу сайловларда ютиб чиқиш мақсадида сайловчиларнинг маълум номзодларни ёқлаб ёки қарши овоз бериш учун фуқаролар, номзодлар, сайлов бирлашмалари, сайлов блоклари, жамоат бирлашмаларининг ахборот тайёрлаш ва тарқатиш бўйича фаолиятидир

Сайловолди ташвиқоти қуйидаги тамойилларга асосланади:

Конституция ва қонунларга мувофиқ сайловолди ташвиқотини эркин олиб бориш

ташвиқотнинг ҳар қандай номзод, сайлов бирлашмасини ёқлаб ёки унга қарши олиб борилишининг мумкинлиги

номзодга оммавий ахборот воситаларидан фойдаланишнинг тенглиги

ташвиқотда сайлов комиссияси аъзолари, давлат органлари, давлат органларининг ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларининг мансабдор шахслари, диний бирлашмалар, хайрия ташкилотлари, ҳарбий хизматчиларнинг иштирокининг тақиқланиши

сайловлар олиб боришда ҳуқуқларнинг поймол этилишига йўл қўйилмаслиги

20.12. Фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг бузилиши устидан: шикоят қилиш

Шикоят қилиш ҳуқуқи — фуқароларнинг сайлов ҳуқуқларини таъминлашнинг муҳим кафолатидир.

Фуқаролар томонидан сайлов ҳуқуқларини бузувчи давлат ҳокимияти органлари, маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва мансабдор шахсларнинг қарорлари ва хатти-ҳаракатлари ёки ҳаракатсизликлари устидан томонидан

сайлов
комиссияси
ва судга

шикоят
қилинади

Сайлов комиссиялари ва уларнинг мансабдор шахслари қарори ҳамда хатти-ҳаракатлари ёки ҳаракатсизликлари устидан

судга

юқори турувчи
сайлов
комиссиясига

шикоят
қилинади

21 - б ў л и м

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРОКУРАТУРАСИ

21.1. Прокуратура идоралари фаолиятини ташкил этиш принципилари

Ўзбекистон Республикаси прокуратура идоралари

Ўз фаолиятини ташкил этишда Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва Ўзбекистон Республикасининг бошқа қонунларига аниқ риоя этишлари ва уларнинг талабларини бажаришлари шарт

жиноят содир этишда айбдор бўлган шахсга нисбатан қўлланиладиган жазо ёки бошқа ҳуқуқий таъсир чораси одилона бўлиши, яъни жиноятнинг оғир-енгиллигига, айбнинг ва шахснинг ижтимоий хавфлилик даражасига мувофиқ бўлиши керак

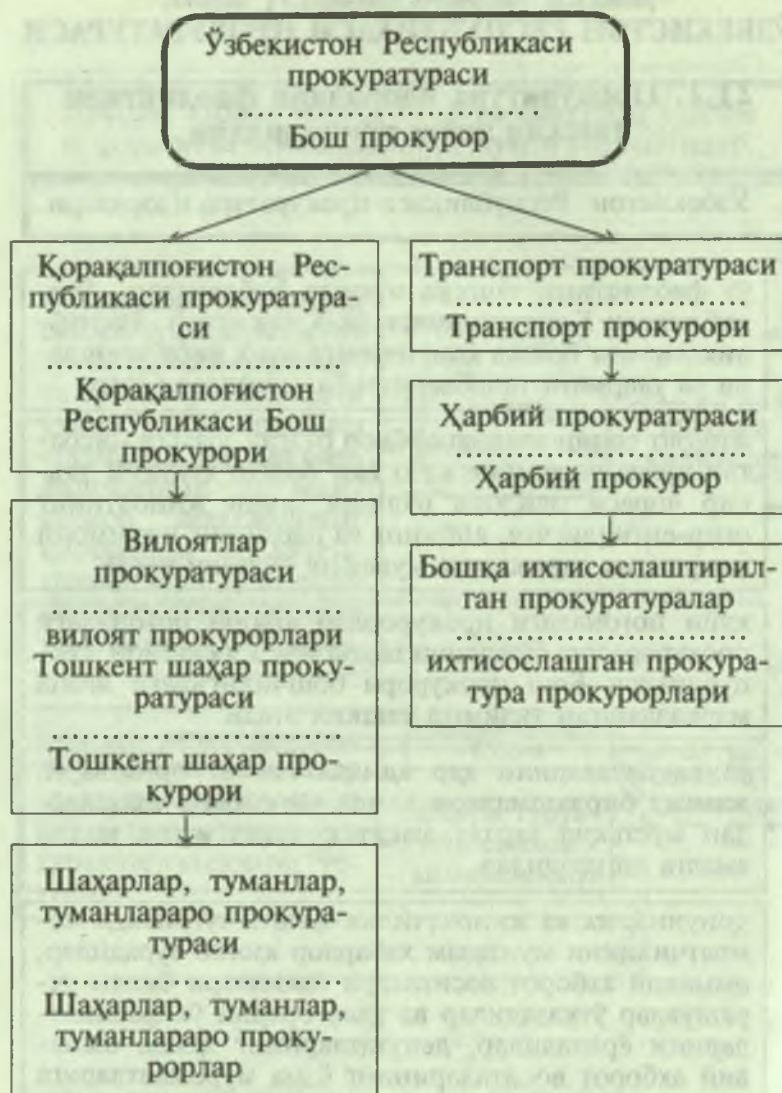
қуйи поғонадаги прокурорлар юқори поғонадаги прокурорларга бўйсунуш тартибда Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори бошчилигидаги ягона марказлашган тизимни ташкил этади

Ўз ваколатларини ҳар қандай давлат органлари, жамоат бирлашмалари ҳамда мансбдор шахслардан мустақил тарзда фақат қонунга итоат қилиб амалга оширадилар

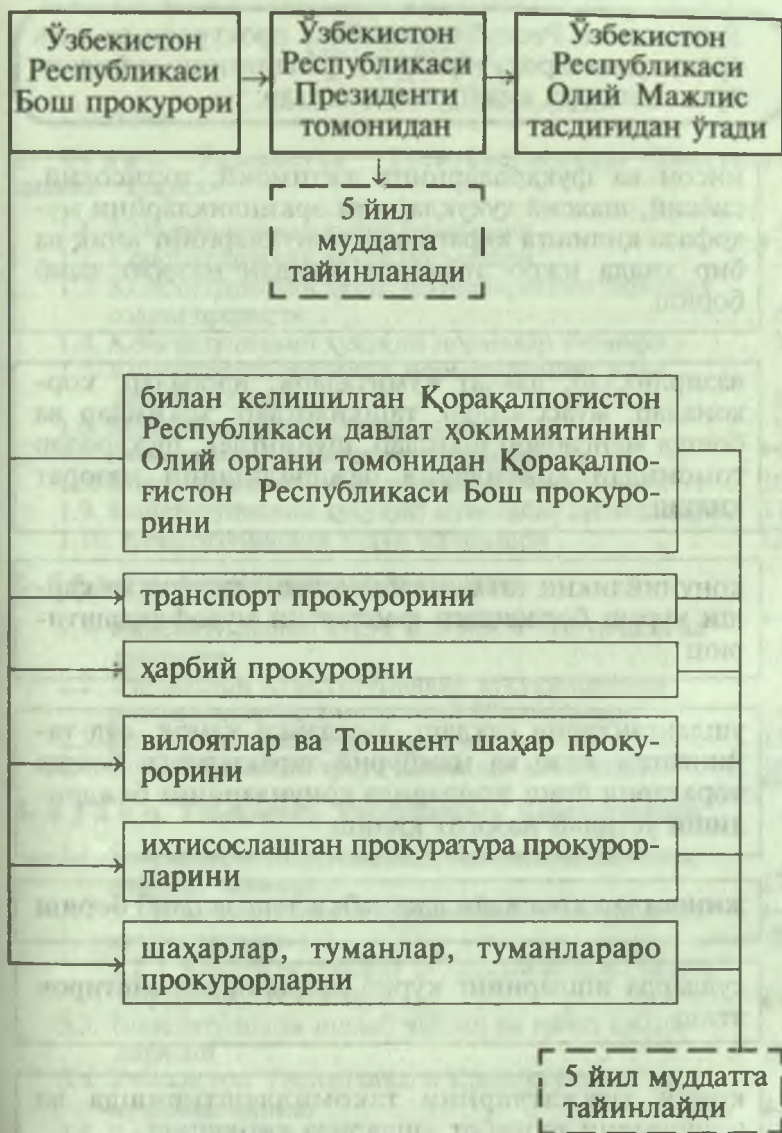
қонунийлик ва жиноятчилик ҳолати тўғрисида жамоатчиликни мунтазам хабардор қилиб турадилар, оммавий ахборот воситалари вакиллари билан учрашувлар ўтказадилар ва улар орқали Ўз фаолиятларини ёритадилар, депутатларнинг ҳамда оммавий ахборот воситаларининг ёзма мурожаатларига қонунда белгиланган тартибда ахборот тақдим этадилар

фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилиш тўғрисидаги, шунингдек давлат сири ҳамда қонун билан муҳофаза қилинадиган бошқа сирни сақлаш ҳақидаги қонун талабларига зид келмайдиган даражада ошкора иш кўрадилар

21.2. Прокуратура органлари тизими

21.3. Ўзбекистон Республикасида прокурорларни тайинлаш тартиби

21.4. Прокуратура фаолиятининг асосий йўналишлари

Ўзбекистон Республикаси Бош прокурори ва унга бўйсунувчи прокурорлар ўз фаолиятини қуйидаги йўналишларда амалга оширадилар:

→ инсон ва фуқароларнинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, шахсий ҳуқуқлари ва эркинликларини муҳофаза қилишга қаратилган қонунларнинг аниқ ва бир хилда ижро этилиши устидан назорат олиб бориш

→ вазирликлар, давлат қўмиталари, идоралар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, ҳокимлар ва бошқа мансабдор шахслар, шунингдек, фуқаролар томонидан қонунларни бажарилишини назорат қилиш

→ қонунийликни таъминлаш ва жиноятчиликка қарши кураш борасидаги фаолиятни мувофиқлаштириш

→ ушланганларни сақлаш, дастлабки қамоқ, суд тайинлаган жазо ва мажбурий характердаги бошқа чораларни ўташ жойларида қонунларнинг бажарилиши устидан назорат қилиш

→ жиноятлар юзасидан дастлабки тергов олиб бориш

→ судларда ишларнинг кўриб чиқирилишида иштирок этиш

→ қонун ҳужжатларини такомиллаштиришда ва қонунларни тарғибот ишларида қатнашиш

МУНДАРИЖА

Сўз боши	3
1- бўлим. Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий ҳуқуқи	
1.1. Конституциявий ҳуқуқ тушунчаси	4
1.2. Конституциявий ҳуқуқ нормалари	5
1.3. Конституциявий ҳуқуқ нормаларининг тартибга солиш предмети	6
1.4. Конституциявий ҳуқуқий нормалар таснифи	7
1.5. Конституциявий ҳуқуқ нормаларининг амал қилиш ҳудуди	8
1.6. Моддий ва процессуал нормалар	9
1.7. Императив ва диспозитив нормалар	9
1.8. Конституциявий ҳуқуқий муносабатлар	10
1.9. Конституциявий ҳуқуқий муносабат субъектлари	11
1.10. Конституциявий ҳуқуқ манбалари	12
2- бўлим. Конституциявий ҳуқуқ фани	
2.1. Конституциявий ҳуқуқ фанининг тушунчаси ва предмети	13
2.2. Ўзбекистон Конституциявий ҳуқуқи фанини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари	14
2.3. Конституциявий ҳуқуқ фани усули	15
2.4. Конституциявий ҳуқуқ фанининг манбалари	16
3- бўлим. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси	
3.1. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг қабул қилиниши	17
3.2.1. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг тузилиши	18
3.2.2. Конституциянинг — Асосий қонун сифатида ўзига хос белгилари	19
3.3. Конституцияни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш жараёни	20
3.4. Ўзбекистон Республикаси Конституциясини муҳофаза қилиш	21
3.5. Конституционализм	22
4- бўлим. Конституциявий тузум	
4.1. Конституциявий тузум асослари	23
4.2. Ўзбекистон Республикасининг давлат суверенитети	24

4.3. Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи	25
4.4. Ўзбекистон Республикаси Давлат герби	27
4.5. Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси	29
5-б ў л и м. Халқ ҳокимиятчилиги	
5.1. Халқ ҳокимиятининг Конституциявий асослари	31
5.2. Халқ ҳокимиятчилигининг таъминланиши	32
6- б ў л и м. Давлат	
6.1. Давлат тушунчаси, моҳияти ва таркибий қисмлари	33
6.2. Давлат ҳокимияти	33
6.3. Давлат ҳокимияти органлари	34
6.4. Ўзбекистон Республикасида инсонларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш бўйича давлатнинг конституциявий бурчлари	35
6.5. Ҳокимият бўлинишининг конституциявий принциплари	36
6.6. Ўзбекистон Республикаси Олий давлат ҳокимияти тизими	37
6.7. Ўзбекистон Республикаси қонун чиқарувчи ҳокимияти	38
6.8. Ўзбекистон Республикаси ижро этувчи ҳокимияти	39
6.9. Ижро этувчи ҳокимиятнинг аҳамияти	40
6.10. Бошқарув шакли	41
6.11. Ўзбекистон Республикаси Суд ҳокимияти	42
7- б ў л и м. Конституция ва қонун устуңлиги	
7.1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларининг устуворлиги	43
7.2. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг норма ва қоидалари	44
8- б ў л и м. Ташқи сиёсат	
8.1. Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳуқуқ субъекти	45
8.2. Ўзбекистон Республикаси ташқи сиёсатининг асосий принциплари	45
9- б ў л и м. Ўзбекистон Республикасида шахснинг ҳуқуқий ҳолати	
9.1. Ўзбекистон Республикасида шахснинг ҳуқуқий ҳолатининг конституциявий асослари	46
9.2. Шахс ҳуқуқий ҳолатининг таркиби	47
10- б ў л и м. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги	
10.1. Ўзбекистон Республикасида фуқаролик инсти- тути нормаларини ҳуқуқий тартибга солиш	48
10.2. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги принцип- лари ва хусусиятлари	49

10.3. Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига эга бўлиш асослари	50
10.4. Ўзбекистон Республикаси фуқаролигининг тўхта-тилиши асослари	51
10.5. Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги тўғрисидаги ишларни юритувчи давлат органлари	52

11-б ў л и м. Инсон ва фуқароларнинг асосий ҳуқуқлари, эркинликлари ва бурчлари

11.1. Инсон ва фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларининг таснифи	53
11.2. Шахсий ҳуқуқ ва эркинликлар	54
11.3. Сиёсий ҳуқуқ ва эркинликлар	55
11.4. Иқтисодий-ижтимоий ҳуқуқ ва эркинликлар	56
11.5. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафо-латлари	57
11.6. Инсон ва фуқароларнинг конституциявий бурч-лари	58

12-б ў л и м. Жамият ва шахс

12.1.1. Жамиятнинг иқтисодий негизлари	59
12.1.2. Умуммиллий бойликлар	59
12.2. Нодавлат ташкилотлар	60
12.2.1. Нодавлат ташкилотлар тушунчаси	60
12.2.2. Нодавлат ташкилотлари тизими	61
12.2.3.1. Ўзбекистонда мавжуд сиёсий партиялар	62
12.2.3.2. Сиёсий партияларнинг ташкил этилиши ва фаолиятининг принциплари	63
12.2.4. Жамоат бирлашмалари	64
12.2.5. Жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолиятини тақиқлашнинг Конституциявий асослари	65

13-б ў л и м. Ўзбекистон Республикасининг давлат ва маъмурий-ҳудудий тузилиши

13.1. Давлат тузилиши тушунчаси ва унинг турлари	66
13.2. Ўзбекистон Республикасининг маъмурий-ҳудудий тузилиши	67
13.3. Қорақалпоғистон Республикасининг конститу-циявий ҳуқуқий ҳолати (мақоми)	68
13.4. Ўзбекистон Республикаси ҳудуди	69

14-б ў л и м. Ўзбекистон Республикаси Олий мажлиси

14.1. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ҳуқуқий ҳолати	70
14.2. Олий Мажлис ишининг ташкилий шакли	71
14.3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ваколатлари	72

14.4. Ўзбекистон Республика Олий Мажлиси тузилиши	73
14.5. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Раиси	74
14.6. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши	75
14.7. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қўмиталари ва комиссиялари	76
14.8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қўмита ва комиссияларининг ваколатлари	77
14.9. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг қотибияти	78

15- бўлим. Қонун чиқариш жараёни

15.1. Қонун чиқариш жараёни босқичлари	79
15.2. Қонун чиқариш жараёни иштирокчилари	80
15.3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига қонун лойиҳаларини киритиш тартиби	81
15.4. Қонун лойиҳасини тайёрлаш	82

16- бўлим. Давлат бошлиғи

16.1. Ўзбекистон Республикаси Президенти	83
16.2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституциявий мансаби	84
16.3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Давлат бошлиғи	85
16.4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг қонунчилик соҳасидаги ваколатлари	86
16.5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий ҳужжатлари	87
16.6. Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан Олий Мажлисни тарқатиб юбориш ваколати	88

17- бўлим. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

17.1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг тузилиши	89
17.2. Вазирлар Маҳкамаси фаолиятининг асосий принциплари	90
17.3. Вазирлар Маҳкамаси мажлисларида қўриб чиқиладиган масалалар	91

18-бўлим. Маҳаллий давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш

18.1. Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари тизими	92
18.2. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг конституциявий ваколатлари	93
18.3. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариши тушунчаси	94
18.4. Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш тизими	94

19- бўлим. Ўзбекистон Республикаси суд ҳокимияти

19.1. Суд ҳокимиятини амалга ошириш шакллари	95
19.2. Суд ҳокимиятининг вазифаси	96
19.3. Ўзбекистон Республикаси суд тизими	97
19.4. Ўзбекистон Республикаси Конституциявий суди	98
19.5. Ўзбекистон Республикаси Олий суди	99
19.6. Ўзбекистон Республикаси Олий ҳужалик суди	100

20- бўлим. Сайлов тизими

20.1. Сайлов тизими тушунчаси	101
20.2. Сайлов турлари ва принциплари	102
20.3. Сайлов ҳуқуқи	103
20.4. Сайловлар ва референдумни тайинлаш тартиби	104
20.5. Номзодлар курсатиш ҳуқуқи	105
20.6. Умумий сайлов ҳуқуқи	106
20.7. Сайлов жараёни босқичлари	107
20.8. Сайловчиларни рўйхат (ҳисоб)га олиш	108
20.9. Сайлов округларининг турлари	109
20.10. Депутатликка номзодларни рўйхатга олиш	110
20.11. Сайловолди ташвиқоти	111
20.12. Фуқаролар сайлов ҳуқуқларини бузилиши ус- тидан шикоят қилиш	112

21- бўлим. Ўзбекистон Республикаси прокуратураси

21.1. Прокуратура идоралари фаолиятини ташкил этиш принциплари	113
21.2. Прокуратура органлари тизими	114
21.3. Ўзбекистон Республикасида прокурорларни тайинлаш тартиби	115
21.4. Прокуратура фаолиятининг асосий йўналишлари	116
<i>Мундарижа</i>	<i>117</i>

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚИ

фанига схемали ўқув-методик қўлланма

**«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2001**

Муҳаррирлар Ш. Р. Эргашева, Г. Абдуллаева

Рассом Р. Султонов

Бадий муҳаррир К. Акчулаков

Техник муҳаррир Д. Габдрахманова

Мусахҳиҳ Ж. Тоирова

Теришга берилди 6.04.2001. Чоп этишга рухсат берилди 28.05.2001.
Бичими 84X108 $\frac{1}{32}$; Таймс гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма
табоғи 7,5. Нашриёт-ҳисоб табоғи 7,2. Адади 10.000 нусха. Буюртма
1859. Баҳоси келишилган нархда.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахо-
наси, 700083, Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41.**

Ў32

Ўзбекистон Республикасининг конституциявий ҳуқуқи фанига схемали ўқув-методик қўлланма /Сўз боши: А. А. Азизхўжаев; Тузувчилар: А. Азизхўжаев, О. Хусанов, Х. Азизов ва бошқ. — Т.: «Шарқ», 2001. — 128 б.

І. Азизхўжаев А., тузувчи.

Ушбу схемали ўқув-методик қўлланма Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқи тизимининг алоҳида соҳаси ҳисобланган «Конституциявий ҳуқуқ» фанининг дастури асосида тайёрланган. Унда конституциявий ҳуқуқ фанининг ҳар бир мавзуси юзасидан тушунчалар, тамойиллар ва бошқа ҳолатлар схемали кўринишда берилган.

Мазкур ўқув-методик қўлланма ўзининг ўқимишлилиги ва схемалардаги кўриниши билан Республикамізда ҳуқуқ фанлари соҳасидаги дастлабки ишлардан ҳисобланади. У Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2001 йил 4 январдаги «Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида»ги фармойишини ҳаётга татбиқ этиб, Конституцияни ўрганаётганларга мулжалланган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши Академияси Илмий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган.

ББК 67.400(5У)■73